

श्रितः कथं तस्मात्प्राप्तव्यपणामः तावदस्यैव चेष्टितं इत्यु
 क्ताराजपुत्रीसाधुनैवासीत्सर्वीहता तावन्नवावतीर्यैव
 विमानादेविकाश्रमे मुक्ताफलधनः सोऽत्रैव यत्नं मु
 वाचसः अमुत्रात्सीत्ता पूर्वसंभावितामया स्वयं व
 रागताचेद्दृष्ट्वा यांतांते रगतः इह सावाप्तप्रापं मामनु
 मंतुमनास्तदा प्रियापमावतीकृत्वा तूनीं देवानि चर्त्त
 ता सेवाद्यप्यश्रमे मित्रश्रमि मार्गान्पलायते एतन्न स्पव
 चः श्रुत्वा पमावत्यवतीत्मावी सन्तोसाद्यः सपवायं पूर्व
 देहमनाश्रितं कथं पुंयैम्यमुं तन्मसोत्रमिदं श्रुत्वा रोगतिः
 तेनैव रत्नः स्वप्ने सपवच करिष्यति उपायमिति निश्चि
 त्य सागातिं देव्यं पुनः पूर्वदेहस्थितेनैव प्रियेण मम सं
 गमं कुरुवादेहि मत्सुं हतीया न गतिर्मम इति विज्ञापया
 मामसातमभ्यर्चिधूर्तहिं समर्प्य कावतत्रैव तस्यो देव
 कुलागते तावदौरीश्रमे तत्र तो समुक्तः फलधनः अ
 निष्ठाप्राप्य वा विज्ञातमावादी त्रियस्य कं ततः प्राप्ता न
 मायामो धामतस्मात्भवंपुनः ततोऽपि च त्रलक्ष्यो तां प्रवे
 द्यामिर्गते मेव तत् तस्मात्तामसावावीवद्विकल्पाणामे
 व तत् न मस्यास्यान्निवत्तः स्वप्नादेशाश्चो भव इत्याद्या
 मयत्तत्तेन सत्यामुक्ताफलधनः प्राप्तं दृष्ट्वा तं पश्य
 वती तस्यौवलक्षिता सहसिं देव्यं प्राणादिमानमव
 रुपसः पश्यते तैव संप्राप्ता इति सो वाचसासवी सो
 पिप्रविश्य देवाग्रं दृष्ट्वा प्रत्यग्रपूजितं मुक्ताफलधनं
 देवं च यत्नं तमभाषत सत्वे केनापि पश्याममर्थं नैवा वि
 तोचिधुः नूनं सेवाप्रियामेता स्थिता कृत्वा पवितस्तया इत्यु

द्वेक.
पमाव.

५११

क्रासोत्रवित्त्वानोयदानप्रापतांतदा चकंदराप्रियेपर
त्मावतीवतीतिविहरीमुद्रः पिकेरुनीतदालापवुञ्जा
तवरीधिया वरिहर्देसरामिजेतन्मुखप्रानितस्तथा धा
वन्मरत्तगवेषाविवशस्तेनकमुतः प्राप्तास्यनगदेस
त्वारानपुत्रोनुनीयसा बहुपवासक्रान्तेनकिमारुहमिदं
तथा जितभूलोकपातालंकिमात्ममुपेत्यसे त्वपित्यक
मनाययोपितामेरुधुजस्तव राजात्रैलोक्यमालीचश्च
शुरोदानवेष्टुरः त्वदर्थिनीचत्रैलोक्यप्रभासापितदा
त्मजा मातावतेविनयवत्पत्न्योमलभुजः अनिष्टः शां
किनः सर्वसोपवासाजहत्पुंसं तदेहितावद्वत्तातादृश्या
वोचसितंहित्यः शतितंवारितं प्राहमित्रंमुक्ताफलभुजः
तमेवतहिमानेनगत्वाश्यासयतानिति तनस्तंसावावोच
समसोपनमेत्कथं शायेनमुनिशिष्योयस्त्ववाहनतां
गतः इत्युक्तवतंसुपदेराजपुत्रोचवीत्सतं तदितिष्टस
खितावत्पत्न्यामः किंभवेदिह एवंश्रुत्वातदालापपमा
वत्पदत्तावीः जानीभिः ज्ञानसंवादैः सपूर्वप्रियपथमे
काममानुषादेहस्यशायेनैकंकदर्थ्यते सिद्धकन्योपहा
सश्चशापदोममाप्ययं इतियावच्चसावक्रितावदालो
हितश्चाविः वियोगिवनदावागिरुदयान्नरगलांछनः
पूरयासासचशनेर्नगज्योत्पासमेततः कंदर्पदहनजा
लानंचमुक्ताफलभुजं नमस्कालचक्राद्विवकंदरपा
त्मजः स्वप्नयैवजगदेपमाभत्यासविजया राजपुत्र
सपवतंयदिमपूर्ववल्लभः तथाप्यत्पशोरस्योममासि
परपुरुषः प्रहेतेपरदाराश्चतदाकंदसिकिमुद्रः उपायो

भवितावश्यं सत्यं चेन्न न वेवः इति श्रुत्वा वचस्तस्या
तमपश्यं सुसोभयगात् मुक्ताफलधनो हर्षविषाद
विषमादशां जगाद च मया देवि स्मृतपायं न जन्मना
दृष्टान् प्रतिभिन्ना तासां वदथ तीतनुं तं तु वेद्याथरेह
देवर्तमाने विलोक्य मामां अधुना परिज्ञाती धर्मती देह
गतं कथं न दृश्यं मया तज्जामिदं हतशरीरकं इत्यु
क्ता सो भवत्स्मींश्च ज्ञासीत्सापि नात्रिया ततो धूपिष्ट
पातायां रात्रौ निद्रा गते सुमात्त पूर्वसंयतकेतास्मिन्
द्वात्रिंशद्वयस्य के अथाप्यां तेन देहेन ज्ञानं तज्जामावतो स
तां मुक्ताफलधनो द्वात्रिंशद्वयस्य तज्जामिदं पश्यत् भगव
तस्य सादेन प्राप्यतीतो तनुं श्रितः प्राप्या समचिरेणैव
प्रियां पद्मावतीं मत्त इति बुवत्प्राणैर्बलिगमूर्तिं स
शंकरं जहाव च लिते तस्मिन् स्त्रीभजसतस्तनुं ताव
त्प्रवृत्ता समहावृद्धिर्मुक्ताफलधनं तमपश्यं दिवित्या
पि पश्यन्नास्ति मुदचितं विविंति तं महात्मानं वयं स्यावि
रहाकुलं श्रौता तत्रैव तस्मै का सोप्यात्मानमया तयत्
तदृष्टा सापि दुःखार्ता पद्मावत्यवती तावती धियदो हृद
यं श्रीणां कदितं कुलिशादपि पश्यं त्यं वैशमिद नो
क्तां तं यन्मासुभिः तत्किं याश्चिरमात्मायमधन्यो धा
र्ययेमया नास्ति मे धामिदुःखार्ता मदप्राणैर्मुनेरपि व
चस्तस्यान्यथा ज्ञातं तस्मै पोमराणामम परपुरुषमप्ये
तपवेष्टुमनलेत्रमे न युक्तं तदनायासः पाशपवात्रमे
गति इत्युक्ता सायतो शंभोरुपेत्याशो मपादमे पाशो
विधातं लतया राजपुत्री प्रचक्रमे न युक्तं तदनायासः

हृक.
पमाव.
८७८

पाशायवात्रमेगतिः इत्युक्तासाग्रतोशोभोरुपेत्याशो
कपाशे पाशविधातेलनयारामपुत्रीप्रचक्रमे आ
शाप्रदायीभिर्वाकैर्पावत्रांससखितनः वारयत्याय
योक्तावमुनितत्रतपोधनः मासुत्रिसाहसंनस्यादसत्प
नह्वोमम धीवाभवाधेनेवेहप्राप्तं पशुपतिं पतिं त्व
दीयेनेवतपसातपसापतिर्योचिरान् संव्रजस्तदनास्ये
यंस्तपस्येवनेकयं प्रत्यामन्नेविवाहेचकातवेयं विष्ठा
रिता प्रणिधानादेवेत्याहमिदं सर्वमिहागतः इति तं
व्याहरेतेचहृष्टा मुनिमुपागतं प्रणम्यदोलावृण्वसा
धृत्यमावतीक्ष्णं । अयमर्त्यदेहदाहोवैद्याधरमात्म
देहमाश्रित्य सवयस्योमुक्ताफलकेतुः सोऽयमेषोऽपि
यस्तस्याः । तंवीक्ष्यवानकवधूरिवचननाभं राकाशा
शोकमुदितं चकुमुदतोव विद्याधरेदत्तनयंगगनाग
तंसापमावतीरुदिरदधौकमपिप्रमोहं । सवमुक्ता
फलकेतुमुमुदेहदेहवतामवेत्सपिवन् विरमरुभूमि
भ्रमणशान्तापांतोययासरितं । तौवशापव्रजिनल
पादभौवक्रवाकवदवाप्रसंगमौ नगमत्तत्तपननेज
सोऽमुनेस्तस्यापतनोनरणात् । यद्युवाहमिहमुन
समागतौ तीर्णशाममुदितोस्तपवमे चेत्तसोऽयमपि
तोवदसमावभिर्नयवयतोमहामुनिः । यातायांति
शिर्वेदवारणागतस्तैवसोऽप्याययो विवदारकनिष्ठ
पुत्रसहितोमेरुधनोभूपतिः त्रैलोक्यप्रभयासमंतत
ययात्रैलीकामालीतया देत्यानामधिपविमानवद
नःसांतःपुरःसावुगः । ततःसमुक्ताफलकेतुमेतयो

प्रदर्शयन्तमवर्णयन्मुनिः यथासमर्थमवाप्य
शापतोमविष्णुतोमुक्तिमुपातस्ततः । बुद्धातदुक्तोप
ननोत्सुखास्तेमेरुधजायामुनिनोपदिष्टं सिद्धोद्भवा
नहरावतादिहृत्वाद्यशोकासहमानभूवुः । त्रैलोक्य
प्रभयापुनर्यतपाजातमाशुसेस्सत्य ससर्वित्तसि
द्धिप्रकल्पादेवप्रभासाहसाहंत । विद्याधराधिता
यःपतिरस्तुममेतिपातपप्यंती यथावत्पुनरसिता श
विषामनलेसकामनासिद्धौ । ज्ञातास्यसंपवततोदि
तिज्ञाकुलेपात्रवानुरक्तास्मि सीप्येसगतपुत्रः प्राप्तेवे
द्याधरींपुनःसतनुं । नवपुत्र्यतेनुद्वेषोदेहेतानेतसम
भिर्गंतुमयं तदिमामेतस्याप्येतनुंजहास्यासरींपुनर्ज
लने । एवंविस्मयाहृदितशुनिवेद्यपित्रोर्मुक्ताफलध
नहताशामनुप्रिविष्टां आदायनंकराण्यार्पितपूर्व
देहामाविर्बभूवज्ञनभुवत्तयमववीथ्य । भोमुक्ताफ
लकेतोत्तामियमुद्दिष्टमपि विमुक्तननुः तमिमां
सिद्धेशसुगृहाणदेवप्रभाभार्थी । इत्येवतदुक्तेवति
गोरोहिनेनलेद्यत्तात्रसेंदैरमेरुःसहाय्यो गंधवराजः
सचचंद्रकेतनाविद्याधरेंद्रेनसचंद्रकेतनः । प्रह्लादस
र्वशमिर्नदितापुतेर्गंधर्वराट्वागुपरिग्रहस्ततः प्रादा
त्समुक्ताफलकेतवेसनांप्रभावतींतांविधिवत्सभूति
मान् सचात्रविद्याधरराजपुत्रःचिरोत्सकस्तंदापि
तामवाप्य मेनेफलंनतनरोरवाप्रमुक्ततामप्य
यासिद्धिकर्ता । सचतयादिनिजेप्रकल्पया वि
धिवदत्रापिदवावतीर्णया तयासुतसमयत्तकांत

हृक.
पमाव.
६२५

७५

याविभुवनप्रभयामलयद्वजः । ततःकृतिनादभिषि
द्यपुत्रं सहेष्यवलयैकराज्ये मेरुध्वजसमलयध्वजं
नैवने सदावस्तुपमेजगाम । त्रैलोक्यमालीसपरिग्रह
शुप्रायात्परसंदिनिजादिराजः शक्रोद्यमुक्ताफलकेत
वेषांददौसाविद्युदुत्तराज्यलासीं । मुक्ताफलकेतुरयं
भुंजेविद्याधरेषुं सपदानियांतवसमुनिशीघ्रेणसा
कंपयो श्रीमुक्ताफलकेतुनाचसहितोभार्याद्वयभ्रा
जिना पुत्रेनायसवंदकेतुरगमेदध्याधरं संपुरं । भु
क्तावगगनेचरचक्रवर्तिलत्नीं सत्तेन सहितेन विरंसा
राजा तस्मिन्विद्ये शानिजराज्यधरं विरज्जोदेव्यासमेमु
नितपीवनमाश्रितोभूत् । सवमुक्ताफलकेतुः प्र
गिंद्रादसुरराज्यमासाद्य प्राप्यपुनश्चपित्तुस्तद्विद्यार्थ
श्चक्रवर्तितुं । पमावत्यासहितोदशकलांमूर्तयेव
निवृत्त्या भजेसमसदोभयसाज्जसुखश्चिसुहृती
प्रालोच्यभावानवसानगीरसां संश्रित्याचंतेसमुनींद्र
काननं ज्योतिषं प्राप्यतमः प्रकथितः सापुत्रमीश्वर
जगामध्वजेः । एवंरंसमुगाविशाम्यसरसमेतोक
शोतन्मवात् ज्ञानं प्राप्यचलद्दिव्यगतिकः सवस्त
दजेत्यः तद्वार्यासाविबोवतोचविहगौगतेवसिद्धे
सर्वं त्यक्ताशायतनुषोवाचुवरतांप्रापुनिजोतेविल
ह्यहमाकारिकर्मागोमुवतोमदनमंचुकाविरहे
हेमुनयः तानमात्रं धन्याचेतोविनोदितवान् । एवं
कापितकपोकिलनरवाहनदत्तचक्रवर्तिनिते गोप्रा
लकेनसहितः परित्तवचक्रवर्तमाश्रमेमुनयः

इति श्रीभट्ट सोमदेवविरचिते कणामरित्सागरे प
 मावतेलंबके षष्ठस्तरेः ॥ ॥ ॥ आदितः
 पकविशोन्नरंशतं ॥ ॥ समाप्तश्चायं
 मावतीलंबकः ॥ ॥ अतः परं वि
 षमशीलंबको भविष्य
 ति ॥ ॥ ॥

इदं गुरुगिरीं दजाप्रणयमंदरंदोलना तुराकिलक
 पामरतं हस्त्रमुखां बुधेरुद्धतं प्रप्रसन्नरसपेति ये विगत
 विमलवर्धयोः इदं दधति वै बुधां भुवि भवप्रसादेन ते
 चंद्राननार्थदेहाय चंद्रांश्चुसितभू
 तये चंद्रार्कनलनेत्राय चंद्रांश्चुसि
 रसेनमः ॥ ॥

करेण कुंचितांशुगाली लयोर्नमितेनयः
 भानिमिह विवदथ समायाहोगजाननः
 ततो सितगिरीं तत्र कश्यपाग्रमे मुनेः तत्र वाहनदत्र
 स्तां मुनीनेवमभाषत अन्त्यश्च देवी विरहे नीत्वा हंसावु
 गागया वेगवत्याय दान्यो विद्याहंसे भिरतितं तदा
 शरीरत्यागे घोषी विरहे परदेशगः वनांते हृष्टवानासि भ्रम
 कत्वां मरामुनिं समायाहानतां हृष्टा प्राणिधाना दवे
 त्यव इति चित्तं साश्रुमं नीत्वा सदयो मुनिगणधातु सोम
 चंशो द्वयो घोषी रोभूत्वा किंताममुपासि देवादेशो प्रवेना
 स्याका भार्या संगमे तव असंभाया अपि नृणां भवतीह
 समागमाः नयाद्विचक्रमादित्य कणामाव्यामिते शु
 ण । अस्त्यवतिष्ठु विख्याता पुगादौ विष्णु कर्मणा नि

हृक.
पञ्चाव.
५८

मितोत्तपिनीनामपुराविवसतिपुरी सतीवयापराहृषण
पमिनीवाप्रीताप्रीया सतीधीविधर्माद्याप्रयत्नीववह
कौतुवा महीन्द्रादित्यइत्यासीद्राजातस्यांनराज्ञी म.
चवेवासरावत्याविपत्त्यवलसूदनः नानाशक्त्युथा
शोर्पेद्रूपेभमकरधनः योधुत्तककरस्यायेमुषिवदक
रत्त्वमौ तस्यपुष्पीपनीभापानाम्नाधुत्तोम्पदर्शना शा
वीवैद्रयगोरीवशंभोधीरिववाक्रिणः महामंजीवसुम
तिर्नमनस्याभवत्प्रभो वज्राधिवानश्चतयाप्रतीहारः
कमाराताः तैःसमंसत्पश्चासदाजामारायपंहरे ना
नायतधरःशम्भुभवत्पुत्रकाम्यया अजोतरेवगीवाण
गणसंश्रितकंदरे स्थितकैलासशैलेन्द्रपुराविपार्वती
पुत्र उपजग्मुःसुरासेंद्रास्त्रेष्ठीपदवदस्थिताः प्रणामा
नेतरासेनातेकतस्तनपोमराः सृष्टागमनकार्यान्नेदेव
मेवंयमितपत्त येनपादेवतिहनाशसुरायेवविस्मृता
तेजातास्त्रेष्ठीरूपेणपुनश्चमहीतले व्यापादयेतिनेवि
प्रांतिनियतादिकाःक्रियाः हरेतिमुनिकत्याश्चपापा
किंकिंनकुर्वते भुलोकादेवलोकश्चशम्भुराप्तायनेप्रभो
ब्राह्मणैर्देवमनोरिद्रविरूपैर्विवौकसां स्त्रेष्ठीनेचभृ
लोकेतिविषयकारमंगले पञ्चभागादिविष्णोर्देवलोक
कोवसीदति तस्यायंजगत्प्रायमेकंविदवतावव प्रवी
रंभुतलेयत्तांस्त्रेष्ठीवत्सादयिष्यति इतिदेवेःसवित्तमं
प्रारानिरुवाचतां यातपुनंतविष्ठांकार्याभवतविह
ताः प्रविशेणकरिष्येहमजोपयमसंशयं इत्युक्ताविप
तदेवमथिष्यतांविकापतिः गतेषुतेषुचाहयमाल्य

वचस्तेजकंगणो सपार्वतीकोभगवानेवमादिशानि
स्मसः पुत्रावतारमानुषेजायस्वमहापुत्रि उज्जयि
त्यांसतः पुरोमहेंद्रादित्यभुपतेः सवराजाममैवांश
तद्गार्वावीकंशाना तयोपुद्गसमुत्पद्यकुरुकार्य
दिवौकसां ज्येष्ठोद्यापादपोषाष्ठांशयीधर्मवित्ताति
नः सप्तद्वीपीश्वरोराजामत्यसादाशुभाव्यासि यत्त
रत्तमेवतालाश्रयितास्येतिवशे भुक्तामानुषभो
गांशुपुनरस्मादप्येषासि इत्यादिषुपुरजितामाल्यवां
सोववीक्षणः श्रुत्वापुष्पादातामेभोगामानुषकार
स्तके यत्रबंधुसुखद्वयविप्रयोगस्तदःसद धनना
प्राजगोरागापुद्गवायव्यथा इतिनेनगणितोक्तोर्ध्व
दिप्रत्यवाचने गच्छेत्तानिःस्वानिभविष्यंतितवान
च मत्प्रसादेनसुखितःसर्वकालंभविष्यसि इत्युक्त्वा
यांभुनासोभूदृष्टोमाल्यवांसतः गत्वावोद्विपिनीं
तस्यमहीन्द्रादित्यभुभुजा देव्याःकृतकशोभसमभू
तगणोत्तमः तत्कालंनिशाकान्तकालाकलितशो
खरः देवोमहीन्द्रादित्यंतदप्येवममादिशत् ततो
स्मितवतद्राजंस्तेपुत्रोभविष्यति आकमिष्यतिसही
यांसयिवीविद्यमेणयः यच्चरत्तःपिवावादींपाताला
काशगातामि वीरःकरिष्यतिवशोक्षेप्तसंचांरिष्य
ति भविष्यत्यतप्येवविद्यमादित्यसंज्ञकः तस्याविषम
शीतलपुनागचैवमस्यतेरिषु इत्युक्तोतदितेदेवप्रबुद्धस
महीपतिः प्राप्नोतुसचिवेभ्यस्तंपीतःसंप्रत्यवेदयत्
तेपिसुप्रहराधीशंपुत्रप्राप्तिःफलंक्रमात् तस्मेशशां

द्वेकः
विषयी.

८८८

सुसचिवारोत्तेप्रमुदितातया तावदेत्यफलंसाक्षार
राज्ञेनःपुरचेरिका अदर्शयारिदंहेद्योसंप्रशंमुरदादि
ति ततःसराज्ञासुमुदेसाविबैरभिनंदितः सत्यममसु
तेद्वप्रशंवोतिमुहवदन् अथराज्ञीसगर्भासाजने
तस्याजितयुतिः प्राचीप्रातर्विवोदेधत्सहसकरमंड
ला चकाशीसावकुचयोःपुणमयावृचुकतिष्ठा ग
र्भस्यस्येवसन्नाजास्तत्परदाणमुद्रया संप्रसमापि
जलधीचुन्नतारचसातदा प्राणम्यमानानिखिलैः य
त्वेतालरत्नैः प्राप्तेवसमयेपुत्रंसाहूतेसमहासि
ना नभोर्वलेववालेनयेताभासितवासकं जातेवत
सिन्धुपतत्सुप्रवृष्टिप्रहसिनी शोरराजतगीर्वाण्ड
दिभिर्धुनिनारिनी दीवेवभूताविष्टेववाततोभावेनव
च तत्कालमुत्सवानंदयाउलासाभवत्परी तदाच
तत्रविवरं वसरातविवर्षति सौगतव्यातिरेकेननासी
त्काष्ठिदेनेश्वरः नास्मानंविचकारित्यंदरोक्तेनाकरो
त्यिता तयाविषमशीलेवमहींद्रादित्यभूमिपः गते
बुनेषुदिवसेषुचतस्यमहीरतः समतेमंत्रिणःपुत्री
जतेनास्त्रामरामति लज्जवत्तापुथस्यापिपुत्रोभद्राप्र
येतति श्रीधरोजायतसुतोमहीधरपुत्रीधसः तैस्त्रि
भिर्मंत्रिनयनैस्सरराजसुतोत्रसः वसुधैवकुमादित्य
तीतोवीर्यफलेरिव उपनीतस्यविद्यासुपुरवोहेतमा
त्रतां यपुस्तस्याप्रणामेनप्राप्तसन्वयंसुताः दृष्ट्वा
सुप्रयुक्तानोपायांविद्यां कलांतया मेवमेवासमोक्त
वातस्यतत्तैरुद्यत दिव्यासुयोधिनंतं वपस्पराजस

सुतेननः मां धादरो भूद्रामादिधनुर्धरकथासपि आ
क्रीतेनोपनतो दत्ताकन्या रूपवती नयैः आज्ञादामिना
नयतास्त्राप्तिपुत्रवापराः तनयुयौवनस्यंतविलो
काप्राप्तविक्रमं अभिविद्यसुतराज्येययाविधिजन
प्रियं महीशदित्यनपतिः सभार्याः सविवोपिसः वृ
द्धो वाराणसीगन्ताशराणां शिष्टेयशिकं सोपितद्विक
मादित्योरत्पसासायपैतकं नभोभासानिवारेभेरा
जापितप्रतंत्रमात्र हेष्वेवतेनकोदंतेनमन्यारोपितं सु
एतं तस्मादिविवेवाशिरेसायनमनसर्वताल्पः दिव्यानु
भावोवेतालराक्षसप्रभृतीनां साधयित्वानुशालि
स्मसम्पुत्तार्गवर्तिनः प्रासादयंतिककुभसीनातस्य
महीतले निष्पेक्षविक्रमादित्यस्यादित्यसेवरश्मयः
महावीरोप्यभूद्राजासभीरुः परलोकतः सुरोपिवा
चेंद्रकः कुभर्तापंगनाप्रियः सपितापितृहीनानां
अवेधुनां सबांधवः अनांशानां सनाथप्रजातांकः
सनाभवचत् स्येनहेपस्यमुग्धोथेकैलासहिमशैल
योः निर्मालोतस्यशोचूनमुपमानमभुदियेः एकदा
चेतमास्यानगतं भद्रागुधेत्तं प्रविश्याविक्रमादित्यं
प्रतीक्षारोविमिश्रपत्तं प्रेषितस्यसंमिगस्यदालिणाशा
विनिर्जये पाम्येविक्रमशक्त्योदेवेनप्रोपितोभवत्
सहृतोनेगदेवोयमागतोहारितिष्ठति सद्वितीयोमुखं
वास्यालसुवक्रिभुर्भप्रभो प्रविश्यावित्तिराज्ञोकेसादे
तीयेसतप्रतं प्रावेशापत्यतीक्षारोनेगदेवंसगोभवं प्र
विश्यासप्रमाणं चनयशाहमुदीर्यसः उपविष्टोप्रतोदत

शुक.
विषयी.

६८२

तेनाष्ट्यातधुभुजा काश्चिद्विक्रमशक्तिस्सेनानीर
कुशालीरपः काश्चिद्वाज्रबलायाश्चरपाकुशालितो
रपे श्रेयोधोराजप्रजाणां प्रधानानां च तत्रले काश्चिद्वि
वंगजाश्चरपादातकस्य च इतिभूमिभुजाष्ट्याने
गदेवोत्तगादसः शिर्वैविक्रमशक्तेश्चैसेनस्य सकल
स्य च साधरांचदेवेन निर्जितंदत्तणापयं मयदेशस
सौराष्ट्रः सवंगगां च पूर्वदिक् सकुशमीरामकौवीरी
कप्याचकरदीक्षता तानितान्यपिदुर्गाणिहीयानि
विजितानि च त्वेच्छसंवाच्यनिर्दिताशेषाश्चुष्यापि
तावशे तेनैविक्रमशक्तेश्चुष्याविष्ठाकटकेरपे सव
विक्रमशक्तेश्चुष्याभिः समभागतः इतः प्रयाणकेणा
स्तेदिशेषेवचलुः प्रभो एवमाख्यातवतंतंतंरतंवस्त्रैवि
भूषणैः ग्रामैश्चविप्रमादित्यत्तुष्टोराजाभ्यपूरयत्
अथपुष्ट्युत्पत्तिः सतैरुत्तरेपुनः अनेगदेवकेदेशा
गतेनप्रविलोकिताः त्वयाकुत्रचकिंरुष्टंकोत्तुकंभ
इकथ्यातां इत्युक्ताभभतानंगदेवोवक्तुप्रवक्तुमे
तोदेवात्तयोयवगताहं प्राप्रवांकमान् पार्थविक्र
मशक्तैस्तंसेनासमुदयंतव मिलितानत्तुतागेंद्रं सप्र
वह्निशोमितं समुद्रमिवविस्तीर्णं समत्तत्त्वाभलाप्रि
ते उपागतश्चतुर्गहं तेन विक्रमशक्तिना प्रभुणा प्री
यितइतिप्रणतेनातिसत्वरः यावन्निष्ठा मि विजयस्य
रूपं प्रविलोकयन् सिंहलीयरसंबंधीरुत्तस्तावदुपा
प्रागमत् गतेनयस्यभूतस्तेनेगदेवस्थितोतिके इति
मेवायंरुतैः तपार्थप्रदितागतेः तदेतंतयपानंगदे

वेप्रद्विभुमेतिकं कल्याणमस्यवदामिराजकार्येदिकि
वन इतिसप्रभुवाकंचसद्वतःसिंहलायनः मत्सत्रिधाने
वक्रिस्मनस्मेविक्रमशाक्ये नतेविक्रमशाक्यीमवद
इच्छसत्वरं सिंहलेपणतिकं पश्यतमुवेविंशतीतिसः
अथाहंसिंहलोदशाहतेनसहतेनतत्र अगच्छंसिंहल
दीपंवहनेनास्त्रिचर्मणा राजधानींचतत्राहमपश्यंहेम
निर्मितां विचित्ररत्नप्रासादांगीर्वाणनगरीमिव त
स्याववीरमेवतमदाहंसिंहलेप्यं इतंवितीतैसचिवै
सैरेविवशातकत्तंसमासुपेतमाहृत्यप्रावकुशलंप्रभोः
राजाविश्रमणामाससत्कारेणात्रभुयसा अन्येपुराणा
नगानोसमाहृत्यसभुपतिः पुष्पाकंदेरीयत्नक्रिमवा
चन्नेत्रिसंविधौ अस्मिमेवदित्ताकल्यामर्त्यलोकैकसंद
री नाज्जामदललेवेनितोचराहेदहामिवः तस्यानुर
णभार्यामासतस्याश्रयोचितामतिः एतदर्थंनमाहृतः
नत्तामर्थेप्रतीप्सता गच्छवस्वामिनीचक्रंसहतेनम
दाग्रतः अहंतवैवानुमदंप्रेषाग्यत्रवचात्मजा उत्तेत्या
नाययामाससराजातत्रतोसतां धूमिताभरणभोगां
रूपलावण्योवनैः उपवेश्यचतुर्भुजैर्दक्षिणित्वाजगा
दमासां नत्तामिनेमयादत्राकत्येयंगृह्यतामिति अहं
चराजपुत्रीतां हृष्टातरुपविस्मिताः प्रतीप्सितैवाराजा
यंमयेतिसुदितोदुवं अचिंतयंवनाश्रयविधौरप्रत्य
होविधिः तदत्रमामिमोचकेयत्कतापिनिलोत्रमां त
नोहंसकृतस्तेनराजाप्रस्थितवांततः दीपादिलयसेने
नतएतेनमदासुना आरुह्यवहनेवावांनजामोपावहंतु

हृक.
विषम.

६५२

६५३

थो तावद्वाग्दृष्टवन्तोस्वस्ततथेपुलिनंमहत् तन्मथोद्ग
यद्रूपेदेशवश्यावकन्यके एकप्रियेयुष्मासोमीमन्
चंद्रमलधुतिं ससवर्णोवितोपातवस्त्राभरणशोभते
सरत्तकंकणकाणावलीर्णकरतालिके प्रनर्तयेत्यौपु
रतःकीशहरिणयोत्तकं श्रियिज्ञाबुनदमयंसतीव्ररत्न
विशितं नंद्यान्यान्मावाभ्यांविस्मिताभ्यामभरणत
श्रुतौकिमिदमाश्रयंस्मोमापाश्रमोनुकिं काशेरका
इपुलिनंकेहशौलप्रकन्यके कवेदमत्तविज्ञोमोजीव
हेममगोनयोः इत्यादिचदतोरेवदेवमाश्रयमावयोः
वायुःप्रवर्तताकन्याचार्तमुहेलितोवृथिः तेनास्मदहनं
बेलवीचिदस्तनमभज्य स मकरैर्भक्ष्यमानाश्रमम
इस्तदताजनाः श्रावोवताभ्यांकन्याभ्यांमेत्येवालेया
वाह्य उल्लिख्यपुलिनंनीत्यावश्यामकगननो दुर्मि
भिःपूर्यमाणोतसिरोधसिविद्वलौ श्राव्यावागुहा
गर्भमिवताभ्यांप्रवेशितौ ततोवस्थावहेयावदियंता
नादुमंवनं नांभोधिर्नतरेनापिरुगशावोनकन्यके चि
त्रंकिमेतन्मायेयंजुनंकापीतिवादिनो दुर्मिभिःपूर्यमा
णोचतसिंकोधसिविद्वलौ श्राव्यावागुहागर्भमिव
ताभ्यांप्रवेशितौ ततोवीत्यावहेयावदियंनानादुमंव
नं नांभोधिर्नतरेनापिरुगशावोनकन्यके चित्रंकिमे
तन्मायेयंजुनंकापीतिवादिनो तान्प्रमंजोतत्रावामप
ष्पावमहत्सरः सस्रगंभीरुचितीर्णमादयंमहतामि
व तस्यासंतापशामनंनिर्वाणमिवमूर्तिमत् तत्रस्तात
वमापातंसातादिवचनधिवं परिवारावितांकांविदप

वचरोगतो वर्णीरयावतीर्णावन्नत्रोचितमहोदहोत्ता
त्वासमिनुधानमकरोत्तामरद्विषः तावदुद्वमसमो
विस्मयेनमहावयोः सात्पादुपागात्रिकदंतस्यालिंगा
कृतिशिवः दिवावत्त्वमयेतोसातैरेतैसविभवोचितैः
प्रभविविविधैर्भोगैर्वीणासादत्रसंदरी अलेख्यद्विणां
मार्गंस्वरतालपदैस्त्रया अवधानेनसासम्यगायंतीता
मवाद्यन्त यथातस्त्रुवाणास्तुष्टुदपागगताः
तत्रसिद्धादयोऽप्यासात्रिःसंदालिबिताश्च उपसंस्त
गोथर्वानतःशंभोविसर्जनं साकरोत्सवतत्रैवदेवस्म
शमिमार्गमन्त अथोत्पायसमारुह्यवदनेसपरिष्कार
शनेर्गतप्रज्ञाभुक्तान्तिहरिणोत्तणा केयमित्यसक्त
यत्ताशार्चयास्तुतोऽपि नोत्तरेतत्परिजनःकीपदा
दनुगच्छतोः नतोस्यसिंदलदीपयतिदूतस्यतावकं
प्रभायदर्शयिष्यामिस्तमित्युत्थेरदमब्रुवन् भोगुर्भेदिक
मादित्यदेवांश्चिस्पर्शशायिता तंमयाययनाख्याय
ममात्मानंगमिष्यामि तस्मत्तापरिवारंसानिचार्येवाव
रुह्यच बहवान्मासुपागत्यगीरामधुरयाभ्यधात कः
विष्णोर्विक्रमादित्यदेवःकुशलचंप्रभुः किंवाष्टमामि
विदितं सर्वमेतदेवपात प्रदर्शयमयातोतोमये
चदिभवानिति रातोर्धेसहिमेकिंवाजातादेवोमहा
भयात् तदेदिसदृशंनवसर्ववत्याम्यहंतव याहंयथा
वरासामेमान्यःकार्यंचतस्यपत् ॥ इत्युक्ताविनयेनमु
क्तवदनापद्मां वनेतीयां प्रह्लासानयतिस्मनोसचच
नासर्गोपमंसंपुवं नानारत्नविचित्रदेमरचितंदारेषु

हृक.
विषम.
६८४

नानाविधैः नानात्रयैरेषु वीरपुरुषैरुपासितं सर्व-
तः । तत्राहते चरवभूमिरशेषदिवाभौ चोवसिदिभिः
इवाहतिशालीभिः स्नानानुलेपनमंदवरधूपैर्नोसं
मायविश्रमयतिस्मचसांप्रतंसा ॥ ॥ ॥ ॥
इतिभर श्रीसोमदेवविरचिते कण्ठासवित्सागरे वि-
षमशीललम्बके प्रथमस्कन्धः ॥ ॥

आरितोविशेषावर्णितं ॥ ॥

इत्युक्त्वा विष्णुमादिभ्यो देवायास्यानवर्तिते अनंगदेवः
पुनरप्येवं कथयति स्म सः ततो भुजोन्नतं सा सांसा वि-
मथास्थिता वीत अनंगदेव सर्वं ते कथयाम्यधना-
श्रुता ॥ पश्चादंधनदधातुर्मणिभद्रस्य गोहिनी उं-
उं भैरवराजस्य सतामदनमंजरी साहेतीरेषु सरित्तां-
कलेषु पवनेषु च मनोहरेषु विहरं भर्ज्य सहस्रं तदा
कदाचिदागता भूवसुजायिन्यामहे किल अघातं मक-
रं द्वाद्यं विहरंतं वलभाविता तत्र देवा इष्टं कृत्वा
कपालिकाधमः विहाय मसेत प्रपुष्टं पश्यति-
मां सकामवशागः यामोभार्याते होमकर्मणा मंत्रै-
रामोसाधारितं प्रावर्तिष्य प्रपुष्टा नृगः तदहं स प्रभा-
वणबुद्धा भवेत्येव ह्यं मेनाप्यावेदितं भ्रातृन्प्रायसो-
धनस्य नत धनाथस्तेषां गता वित्तप्रः कमलोद्भवः
सचापि भागवानेवं द्रामायात्ता नमभ्यधातु सत्यं स भ्रा-
तृतापोने कपाली हेतुमुयतः यत्तसाधनमंश्रणां प्रा-
विते धारिता दृशी तेषां विष्णुमादिभ्यो मंत्रैर्णाकृष्य
मानया प्राकंदनीयोत्पत्ति सरस्यं तितान्त्यः यत्त

द्वत्तवचोभ्येति मद्रुवीधनदीववीत् मद्रुतामयमाद
स्मृमंत्रवकितात्तने तवचुकमसिदेनमंत्रेणाह्व
वान्समां मोहं कुर्वन्मपानस्यावद्वकापालिकश्च
अहं ह्वममंत्रातद्विज्ज्ञापितकाननं प्रापमस्थिक
वालाजिभैरवंभूतसेवितं तत्रापण्यावतंदुष्टकापाली
कमहंनदा इत्तानिमचितो ज्ञानमवास्थितमंडले
सचकापालिकाप्राप्तं ह्वममंदर्पमोहितः आगात्क
यंचिदाचातंनदीदेवादहूगां तत्तणं संस्मृतवत्तव
चनाहमचितयत् किं नाकुंदाभिराजानं सराजौ जानि
हभमेत् इत्येतच्चित्तयेत्येवैतत्राकुंथितवत्पहं परिज
यस्वमं देवचिक्रमादित्यभूयतेः जगद्व्यामणे पश्य
बलात्कुववतींमंती गृहिणींमणिभणिभद्रमथनाथा
स्वाचमनानः इंदुभीस्तनयायदींतामामदनमंजरी
कपालिकोर्पत्तदाज्येमांधंसयितमुद्यतः इत्याकंदित
यत्तेवज्जलेतमिवतेजसा कृपाणपाणिमापातंतमश
तमहंनयं सचमामवदद्वदेमाभैषीनिर्देताभव अहं
कापालिकादस्मादस्माभिभवतीं शुभे कोहिराज्ये ममा
धर्ममीदृशं कर्तमीच्छः इत्युक्त्वा निहिकंतामवेतास
समाह्वयत् समाह्वतो जलत्रेप्रं शुद्धं शिरोरुहः
येत्येवाध्ववीज्ञं किं करोम्यादिदेष्टानं अथ राजाववी
देवपररायपहारकत् पापयः कालिकोदसाभयताभ
यतामिति ततः सौमिनशिवः तस्मिं शिवे वीमंडलास्थि
ते प्रवेष्टयाथावत्स्यायप्रसारितभुजाननः अग्रदोहं च
योः पश्चात्तमाचोत्तपरागतं कापालिकं सवेतालः पला

द्वक.
 विषम.
 ६८५

यथापरायणं नभसिध्रमपि तावविप्रमास्योश्चवति
 नौ देहं मनो रथं चैव सममस्य विवर्णयत् हतं कापा
 लिंकं हृष्टाभुतेष्वाभिषुगंधिषु आगाद्यमशिखिनामवे
 तालस्तत्रुर्मदः पत्येवतवशृङ्गासकापालिककले
 वरं ततः सोमनिशिखः पूर्वोचेतालस्तमभाषत अरे श्री
 विक्रमादित्य देवस्य देशतोमया कापालिकोयं निह
 नोऽराचायन्मस्यकः पधुक्तायमशिखः प्राह तं शु
 दितदिमे किंप्रभावः सर्वज्ञतिततः सोमनिशिखो ब्र
 चीत् तस्य बानवे चोत्ति तस्य हंश्चण्डवाचिने इत्यभूत्
 गिनीयाव्यः सधीरः कितवः पुरि सजातस्तसंबस
 कितवैर्धनमायया अथिवाचजितान्पार्थनिमित्तं तैव
 बध्यत अस्वचारदरुतश्चुनैरेवलपरादिभिः नाशमा
 नोवतस्येवग्रावधुनोऽस्तेपया ततः समैर्वः सभ्यस्तेः
 नीत्वा पापैश्च विचिमे महाधनुःपे संभावाजीवितोऽस्मा
 स्तुतिक्रियां सचतयातिगंभेरेकैतवोराकिनीयतः
 कृपेहृष्टोदरशीयो महानौ पुरुषौ उवौ तौवतं पतितं
 स्नानारुष्टाभीतमप्युक्तं कस्तं उतश्च कृपेसिंपतिनी
 सचकतामिति अस्यास्य ससृजोतश्चतकरो निवेद्य
 सः तावप्यसृष्टरूपं मे कौतुभश्च पुत्रमिति तस्मात्ता
 नौवतगदपुरुषाववराणि तौ आचामस्याः पुरोभद्रप्रम
 शानेवत्परात्तसौ अशुशीवचतावावांमिवैवपरिक
 न्ते सुखमंत्रिसतामेवांमन्यां सुख्यवाणि वस्ततां न
 नमोचरितं काश्चित्पात्रोतिसकल्पके मां विजोरोप्र
 मंजोपि सख्यामसत्सकायातः बुद्धावविक्रमादित्य

देवतापितृवत्सलः तत्रागाद्यत्रकन्येतेपित्रोःसखा
त्स्थिते नेहैवत्पमुक्ताकन्येतेपलापितं इह
तावपिनेवावांतोगतमशक्तवः अप्रप्रावदिशःस
वांतलेनीतस्यतेजसा ततोवभात्सलपतिदृष्टानोसप्र
भावनः जातमसुभयोदीनोवीत्येवंसमादिशत भो
पापाबंधकृपांतर्वसतंवत्सरावधिसुक्ताभ्यांवतनःका
र्यंभवज्ज्ञानेदृशंपुनः करिष्यतश्चेतदहंनिगृहीयामि
वांततः इत्यादिशपांधकृपेवनेनावांसेपिताविमो रा
जाविषमशीलेनकृपयानव्यपाधितौ अहर्भिवसेःक
पनिवामस्यास्यचावयोः अवधिःपूर्वतेवर्णवितोमुद्या
वहेततः तद्वत्किंचिदेतानियदिहानिचदासिनो तदु
हृत्तामृतःकृपाःवांसिपावोवहिसावे अंगेकृत्यववे
मास्यस्यावाभ्यांभस्यमुहृतः ततस्तोभसिपिष्यावोनि
श्रितंनिर्गतावितः इत्युक्तावत्ततोभ्यांताभ्यांसक्ति
तवत्तदा तथेतिप्रतिपन्नार्थःकृपाहिरुदस्यव सकृ
पाहृतोपशपंतदर्श्याप्रिमन्यथा पाणायतंमहामांसं
प्रमशानेप्राविशानिषि तत्कालंतिष्ठतातत्रसदृष्टःकिन्न
वोमया शुद्धातकाश्चिद्विकीरोमहामांसमितिबुवन अ
हंशुद्धामिकिंमुल्यंमार्गंसेतुदिनेमया रूपप्रभावेसौ
देहिमत्पामित्यब्रवीच्चसः वीरकिंकरुषेताभ्यांदसक
शुमयापुनः उक्तासर्वसहजानंपवंसक्तिवोभ्यात्त
नतद्वपप्रभावाभ्यांनानाकृष्यदहामहं किन्नवांजल
रतोभ्यांभस्यसत्यपुतानरीं तस्मिन्नाद्यैर्यतयेनतस्यैव
तकृतेमया रूपप्रभावेसौदेहिमत्पामित्यब्रवीच्च दत्त

हक.
विषम.
५६५

इयप्रभावोसौश्राभायादिनसप्तकं ताभ्यामाह्वयकृ
येतांक्रमातिप्रापकारिणः नयतिस्मससमादाद्वाम
राक्षसभक्षतां ततोमयासौकृतयोः स्वयोः प्रभाव
योः सौवरीदुकिनीयोमंयुतकारोभयाजलः नाद्य
दत्तमयाभक्षमष्टमंतदहस्येयोः तत्तां निर्गत्यतोवाम
राक्षसोभक्षिपिष्यतः तद्वकिंमयाकार्यवृद्धिमित्रंदि
मित्रंदिमेभवान् इत्युक्तवंतंतमहंसंस्तवपीतिनोअवं
यद्येवंतत्रयाताभ्यांराक्षसाभ्यांदिवाहितः कितवा
स्येतवर्धेतोराक्षसावद्यदेषुनः तत्रोदशयमेमित्रं
सुक्तवांस्तेनतत्क्षणं नीतस्तत्कूपनिकदंकितवेनता
येतिहं अवांमत्तप्रयावतं कूपंयप्रयम्यशंकितः ता
तावेनासिदत्रार्थचंद्रादिप्रस्तदंतरे कूपंतापतिनः
अरद्वेयाभ्यांभक्ष्युदितः गृहीतस्यसमंताभ्यांवाइयु
इमभूताम ददातिवर्तितंवाहबलेनाशकुतोमम मुद
त्यज्जावदाकस्तइतिनोमामष्टसुतां मनोमयाश्रिते
यद्वज्रांताप्रभतिसके वृजोतेकथितेमेत्रींकृत्तामांवद
तस्यतो अहेतवामवावयेस्तेषांकितवानांचकीदृशी
वृजोतीकथिनीमेत्रींकृत्तामांवदतःस्यतां अहेतवाम
योस्तेषांकितवानांचकीदृशी अवस्थाविदितानेनार्क
तवेनइरात्मना नेषांनमेत्रीनवृणानोपकारःस्यशेत्त
नः तेषुसुलैकविधेषुविश्यासःकियेषुकाः साहसंने
येत्यंचकितवानांनिसर्गाजो विंशकरालस्यकथात
यावद्ययनोतया ॥ अस्यामेवोन्नयित्यांसयुतका
रोभयसुवि पूर्वदिणकरालायाविषमोवर्धनामक

तस्य द्वा रय तो नित्यं द्यु ते ये जायि तो पदे ते प्र त्पू रं द्यु त का
 रा क प र्द क शा तं द धुः ते ता पा णा स र्गा धू म धू र्णं क्री ता
 दि ना त्प ये च का शू के का क्वा पि म दि त्वा क प र्द भ सा ग
 ता श्म शाने प त्का ता वि ता ग ना वे त्प वा ग्र तः म हा का ल
 स्य त र्ही प वृ ता भ ज्ञा श्र भ द य त् त र्हे व व म हा का ल दे
 वा रा रा ग ने स दा उ य धा नी कृ त उ जाः स स ष्ठा प दि तौ
 प व रा र ज नौ त त्र म हा का ल नि के त ने मा त्म मं ड ल य दा
 दि श ति मा त्म स्य प श्च म्नः सु रं ती मं त्र सा नि धा त्म नि
 दे व म जा य त न क रो मि के म र्श्या र्थ उ पा य मि द्र यु क्ति त
 सि द्ध श्रे ष्ठ म श वा न सि द्धः का दि ति म म ब्रू त्वा लो च्छा
 ब्रू वी द्यु ता या दि प र्दे च ताः स ताः ए त र्ही स द्ध पु ष्पा भिः
 दे वा मि हा श्रु मे व च स य स ता या त पि ता नि तं स यः
 च दी य ते इ त्यु क्ता स्ते त ता स्तु र्मी य त्र स्यु त्त द मा त य
 त वि ण रा क रा ल स प णं क्ता ता वि वा व रा टि काः अं
 मे क तं व पा णं स्या क्ति त वे ना नि षे ध ता इ ति द्यु ते दि
 स र्व त्रा णि ति द्यु त कृ त स दा । त तो नि त्वा ब्रू ह र्णं दे
 व ता त्त म गा द सः नि तं प्र य कृ त य नं स ह्य मा भा घ तं
 य था इ त्यु च्य मा ना म के त वे ना स कृ त वे न ता य दा दे व
 ता न ल पं किं चिं त या च किं स म कृ था य दि स्थि ताः
 स्या त् र्मी त्ता त्के य ते किं त व स्य य त् अ द त्र हा रि ता र्थ
 स्या शि ला धू त स्या ति ह्य तः य म दे षां गृ ती र्ण न कृ क
 चे नां ग पा ट ने त द हं वः क रि ष्या मि न हि पे त्या ति का
 पि मे इ त्यु क्ता या व रा द्या य कृ क चं सो भि धा व ति ता
 व त् सै म द रः स र्णी दे व ता य था ति तं हा र पि ता व त त्या

हृक.
विषम.
५८७

नर्वयमेत्यतथैवसः आचकषिन्नद्यूतेतार्थमात्रग
णावतः एवंसज्जुतेयाप्रत्यहंतावदेवताः जगाददे
वीचामुंरामात्रस्तावित्रमानसाः इतोहंनिर्गीतोयुता
दित्वाहृतोवर्वातियः सनादेयाइतिघृतेयौलीयेमा
तदेवताः एवंनिराकृतमुंराबरालस्ताभिरेवच तस्या
रह्यमानंतंतदेवोक्तानिरयव इतिवामुंउयोक्तासा
देव्युतसितद्युः निशिप्राप्रेकताह्वानंकितवंतं
वदेवने निर्गीतास्मयतोयादिदित्त्वुःसर्वदेवताः ए
वं एवंनिराकृतमुंराबरालस्ताभिरेवच तस्यमुंतंम
द्वाकालंसेवाहृतदेवितं सोपिलवावकाशंतंमत्वा
उदोदरे निर्गीतोहमितोयुतादितिदेवाकिलाववीत
अदोरोद्रेषादिषमादिष्टानिहभयोजितान् इर्जना
इतेदेवाग्र्यप्राज्ञाइवविभ्यति तस्याइरोदराचारमं
गत्केतवपुर्जिना तेनहिगदाकरालेनवित्रेनैवमवि
तित अदोयुतासितेदेवःशोवितास्मिनिराकृतः त
इतमेवदेवशामिदानींशारणश्रिये इत्याकलय्यहृद
येपरिग्रुमेवपादयोः सुवशसिकरालस्तंमहाकालं
विजितपत् देवाभूतजितेपुंल्लवषऊंजरचमिस जा
नुयस्तकपोलंतेनोमिनंतासिसासितं यदिह्यमः
अतस्ताताविधूतीदधनीसराः योनिरीदोजराभस्म
कपालेकपरिग्रहः ससलोभोद्यजातस्त्वर्मदपुण्ये
कयोतयि पदल्यहृतोमामेवंहावंवयितमेहसे क
ल्युलोपिधानानांभाशोपुरयितिप्रमं यदिभमि
नमोतासुभतविभोपिभैरव तस्यपत्रस्यमं

नाविष्टचेतसः व्यतिक्रमपिष्ठाणोभगवांसंतमहेसि
 अतस्त्वतादृगेवाहंतस्मांगेतेममापितत् तंकपालेय
 आभुंक्षेत्तथैवाहंत्यसमे पुष्पाभिः सममालयकथं
 नुकिजकैरहं सहालपिष्ठासिपुनर्तमामापत्रमुहुर
 इतिदिताचक्षुःलोषीकिंतस्तंसमैरवं यावत्परिषेवं
 देवसाक्षादृवाचनं विंशकालतृष्टोसितवमास्मा
 भुतिकथा अहंतास्यामितेभोगानिवाः सममांतिके
 इतिदेवातयातत्रतस्योसकितवस्ततः तत्प्रसादाद
 पनतांभुजानोभोगसंपदं एकदावमहाकालतेर्यो
 ब्रह्मानसागताः राजावप्सरसोदृष्ट्वा सदेवोवादिदेश
 तं आसीत्स्नातृप्रहृत्तानां सर्वासां सुरयोगितां तदस्य
 स्नानिवासांसिलजुधत्वात्मानय यावदेतानदास्यंति
 त्वम्यमेतावतीं अपसरः कन्यकां तावदासां वस्त्राणिमा
 मुचः यवंसमैरवेणोक्तोगत्वा मरुत्तगीदृशां विंशक
 रालः स्नांतीनां तासां वस्त्राण्यपाहरत् मुचमुचं बरा
 एपास्मासां स्मकार्षीं दिगंबरा इति कुवाणः सवता
 यानेह्यरहरोजसा कन्यां कलावतीमेता यदि मरुप्र
 यक्ष्ये तदहं वोचि मोक्ष्यामि वासां सेतानि तान्यथा
 तच्छ्रुत्वा नंदराधर्षं दृष्ट्वा स्मत्तावतादृशां प्राकशामंक
 रावत्यानां च तत्प्रतिपेदिरे इकलावतीं तां वतस्माद्यु
 क्षितवाससे विंशकरालायततो विधिना लंबसासतां
 अथापसरसुयाता सकलावत्या तया सह तस्यो वि
 एकाकरालो मौदेवैश्चानिर्मितास्पदः कलावतीं च दे
 वेदं उपस्थातमगादिवा विदिवं जननौ तं वसदापति

स

द्वैक.
विषम.

६८८

६८६

मुपायणे नत्वाग्निदेतनाशकक्रुपेनममवलम्बः वरा
यत्तमिति प्रीत्याकलाविदुवतीवसा नेन हिंसाकरालेन
प्रत्यातस्त्रापकाभांशुष्मासतेसुखधुक्लावत्यववीदि
हं दृष्टोद्यानेसुरांजातमर्त्यभोगास्तुतामया निंदत्यादि
विषदभोगां दृष्टमात्रोपभोगदान् तद्गुडादेवराजोमाम
शयदृष्टभोग्यसे मर्त्येणपरिनीतांत्वभोगास्तात्मानु
ष्ठानिति तेनायमावयोर्जोतासंयोगोन्योत्यसम्मतः
स्यशुनाकाश्विरेणैष्याम्यदंमाधुववाधतिः रंभानव
प्रयोगाद्विरेतिष्ठतिहरेपुनः प्रातस्समाप्तेरस्माभिः
स्यातयंतवचप्रिय तत्तस्मिन्काकरालस्तोप्रेमज्जलंलि
तोभ्यधात् अहं दृष्ट्यामिदंस्त्रंरंभंतंरेवमांमय एतस्मि
त्वाकलावत्यानयासतगदपतिः पुन्यतेकयमेतन्ने
रुप्येदुडादिदेवराट् एवमुक्तोपिनिर्वेशंयदातस्याश्च
कारसः तदाकलावतीस्त्रेहात्रेनंतततपद्यत प्रातः
प्रभावपूठंतंकाकाणोत्पलांतरे दिंदाकरालमन
मममहं दृष्ट्यामिदं स्त्रेभशोभितद्वारेनंदनोद्यानसुंद
रं दृष्ट्यादिंकाकरालस्तरेवमानीततोषसः ददर्शचात्र
वृत्रारेरास्याणंविदशाश्रितं प्रगीतसर्वधूसार्थंरंभा
स्तोत्सवाहुतं नारदायप्रणीतानिसर्वातोद्यानिचा
श्रुणोत् प्रसवेदिकिमप्राप्यमस्तीदपरमेष्ठरे ततःप्रे
षणकस्यांतंतोस्यायप्रणवत्त दिव्यस्वागाकतिः
भंशोर्नतिंतरेद्व्यभंगिभिः विण्वाकरालोदृष्टान्तपरि
तायविचिंतयत् अहोयतमहंप्रप्यामुत्रायित्यामजं
पमुं हं दृष्ट्याप्रप्यामीदृशोभंउतंतकः प्रतर्कादि

दिव्यमायेयं विविशततकाचन एवं दिंदाकरालस्य
स्वचिन्तायनो हृदि नृणां तेष्वागभां उष्णशक्राणां
न्यवर्त^त नतः कलावती हृष्टा सा कर्णेण लसन्निभं भिं
दाकरालसंस्थाणामानिताय तथैव तं दिंदाकरालः
चात्तयुक्तजपिन्यात्मागतं हृष्टा हृष्टा गच्छति रणं देव
भादसभाषत श्रेयसायनो नृत्यन्त्यसं द्वाग्रतो यथा
व्रतयात विमिषेते तत्र त्रंभं दृश्यं नतः प्रताविस्मि
तस्मात्तस्मीमेव बभूवसः कुतो यं मानुषो यो वेमां जा
नातीत्यचिन्तयत् निर्वधेनोद्यमानो यत्रैव ह्यंगो नतर्त
सः तत्सादि एवाकरालस्तं लघुदेमूर्धिता डयत् नतः
स्मात्ता शक्राय तथैव ह्यंगलो विले स्ववदन्ते नारी
रसायथा च त्रय वेदयत् इन्द्राय प्रथिधाने तत्र बुधेन य
था दिवं दिंदाकरालमो नैषीदं भात्रै कलावती य
था वस्त्रागन्तं तदृष्टेनापराधिना नतः कलावतीं
पवमादूयेंद्रशायामसः नृणां मस्य ह्यंगस्येताव
स्थाकती हृष्टी रागात्तं मानुषे गुप्तं यद्विद्वानो तव न्यपि
न ह्यंगनरीसिंदेन राताय तपुरापुरे देवा गावेकते तस्मिं
भवत्तं सालभंजिता इत्युक्त्वा कलावत्यामात्रालं बु
मयानया प्राप्नोतु नृणां कृष्णदेवेषां पातमादिश
त् पदावद्वृत्तिमात्रे देवेषां विनाशतत् भविष्य
तिसमं भूमे रसायनाय तस्य तदा इमेन्द्रशायशायं
तावेत्यमानुषां ससा तस्मै कलावती दिंदाकराला
यसवाच्यतां दद्यात्ताभरणं तस्मै तिरोभूया विवेषाच
गत्तानागपुरे देवगुदस्तं भाग्यप्रविकां दिंदाकराली

सूक्तो.
विषम.
५८५

पित्ततः नदि योगविद्यादतः नददर्शनपुष्पावल्लो
वमुविष्मर्तः अदो रस्यमत्तापि मूढेनाविष्मर्तः
या निसर्गवपलानां हिमाद्रिणां संयमः कृतः नदि
रानीमयं प्राप्ता विषो विषमो मया इत्यादिलक्ष्मं तोय
विजयो विललापसः क्षाण्णाय विंशत्यत्कालो वै कथ
मेवनेवमे पृथीतथेयं शांते दत्तोत्तरानां किंपते इ
त्यालोच्य विचार्याश्च प्रब्रूहेषां विधायसः सादिसूत्रा
जिनजटं भूर्तो नागपुरं ययो तत्राट्यां च तस्त्वन्यथा हि
त्वपराद्वारः कातालं कायकलशा विवायवत्तरो भु
वि पंचपंचमहत्तमं संपूर्णं निवर्तमानसः नगरात्तर्नि
शिसेवं देवाणां भूतले पंचकृत्वा सत्रजामीनद्या स्त्रीरी
कृतोदजः प्राप्तेत्येकैतवतपः कृतकथ्या नतप्यावां कु
र्वदिनस्यत्रिः स्वानां भुंजानो भैक्ष्यमं बुधिः प्रत्याग्लिह
विदिप्रापसमस्तानां पसव्यां क्रमाच्छ्रुतिपथायाति
राक्षसोपार्थितोपायत् नागाश्च दंतिकैतत्स राजान
सार्धमाययो स्थित्वा कथाभिः सचिरे सायंतमिं न्या
यति राक्षसा कस्माच्चिवाचकेशां जत्र विहरतः तस्मा
त्तातापसाश्च मार्कितवाहसतिस्मसः किंमतदिति म
ह्यकिमेतेनेति भाषत निर्वंधाश्च नृपेयस्युत्सवा वैवं
सवाचकः अवयं नगरस्यास्य पूर्वतो वातं सतले रत्ना
भरणपूर्णं सिकलशालं पृथगागतं इत्युक्ते मेरुतत्त
स्य नृपते शिष्येनया उक्तेव कोतका विष्मनी तानंत भू
पतिं त्वानामभूमिमुदृत्य तस्मै कंकलशोददौ ततः स
द्वाभरणसंज्ञानरपयोत्तपः ज्ञानितं सत्यवाचं तं मेने

निष्पन्नतायमे आनीयस्वाश्रमेतंच सुदुर्नत्वावपादयोः
सययौमंदिरेतत्तं सामान्यतदुणास्तवन् पर्वकमात्रमा
योतंदुर्नोत्पुरुषास्तं सोन्यास्त्रीं रत्नकलपणदिग्भ्या
न्याभ्यो विलंबयत् ततः सराजायोरश्रुमंत्रिभोतः पुराणि
च तत्रापैकभक्तानितमयायेवजज्ञेरे एकदानीयमा
नस्यदेवागारेक्षणायसः राजाकुतापसोऽयोषीदापणी
काकवापितं ततोऽब्रवीन्नराजानंश्रुत्वाकाकस्यवाक्त्र
या श्रुणोमैवदेवाग्रेनिवातोभुवितिष्ठति सदत्तपूर्ण
कलशकस्मात्सोऽपिनृपते एकदानीयमानश्रुदेवा
गारेक्षणायसः राजाकुतापसोऽयोषीदापणिकाकवा
पितं ततोऽब्रवीन्नराजानंश्रुत्वाकाकस्यवाक्त्रया श्रुणो
मैवदेवाग्रेनिवातोभुवितिष्ठति सदत्तपूर्णः कलशः
कस्मापिनृपते इत्येतदुक्तं काकेन तदेदिस्वीकृत्य तं
इत्युक्ता तत्रनीत्वा तं धूमैरुद्धृत्य भूपतेः सदत्तकलशं
प्रादानमेकदत्तायसः ततोऽतिपरितोषात्स सययौमं
ल्लंबितं कपटज्ञानिनं राजादेवागारेप्रविष्टवान् तत्र
संभेसमाश्रुत्वा परित्राहसालभंजिकां अनुप्रिवियां प्रिय
या कलावत्यां ददर्शतां कलावतीवतत्सालभंजिकावृ
षधारिणी इति विना तं पतिं दृष्ट्वा प्रारेभेतत्रोदितं तदृ
ष्ट्वा सा नृगो राजा सविस्मयविष्टा दवान् ताताभासमय
संनं किमिदं भगवति ततो विषातविभ्रांतश्च धूर्तः
जगादसः पदिसुभवमेतत्रवक्ष्यवक्तव्यमप्यदः इत्युक्त्वा
सत्यं नीत्वा राजधानीमुवाचसः अस्यानेतदुद्धृतं देवा
गमिदं त्वया तत्कृतं तदानीयेद्विभविष्यति हितं तव श्र

हृक.
विषम.
६५

तत्त्वदर्शनाद्वैद्याप्रारोदीर्घमपुत्रिका तस्मिन्नेवेणवेत्तुं
तवनिर्लोचनत्रय अन्वेतेतदुत्तरेवकुलंभूमिसमंजसं स
स्यात्तिसमुद्भूतेवकुर्वन्त्यत्रसालयं अतिमित्रंशमपात
सराष्ट्रस्यस्तजैशिवं इत्युक्तस्तेनसदप्रःसमाज्ञापिभव
त्यज्ञाः एकादेनेवतदेवतदंभूमिसमंवाधात् स्यात्तां
नेवेवप्रारेभेकर्तदेवगुहं पुनः अहोविष्णुस्यवांच्यतेभू
तेनमभिर्देशः सिद्धकार्यस्ततस्त्यक्ताप्रवादेशंयला
यसः विंदाकरालः कितवः प्रापादुत्तयिनीततः का
लावतीवतदुदाशापमुक्ताभुपेततं मार्गेरुमासास्यास्य
द्रुमिंद्रमगादिवं इंदोयिविसितोबुद्धातन्नुवात्रस्यभू
यते मायातंदूतकाव्यनहमभवत्तोषव ततःपार्श्व
स्थितंशक्रंतमुवाचहस्यतिः विचित्रमायाकितवाहं
इष्टापवसर्वदा पुराकल्पेनयाचाभूत्कितवोनगरीक
चित् ऊहनीकपरोनामकपटयुतकोविदः परलोक
गतेनेचधर्मराजाकिलावतीत् कल्पनरकवासस्तेकि
तवासिसपातकैः एकंतदिनमिंद्रत्वमस्तिदानवशास्त्र
व दग्धेवत्यविदेहेकंस्वर्गांजातुचित्रया तत्रहिपूर्वाकिं
भुंक्तेनरकैकिभुतेद्रतांततश्चत्वाकिंनवीवावभुंजेप्रा
मिंद्रतामिति ततःसधर्मराजेनप्रेषितः कितवोदिवि
एकाहमिंद्रमुत्रस्यदेवैराज्यमिषिच्यत संप्राप्तदेवरा
जःसत्रानायकितवोसखीं स्वेशाशुस्तिवदेवानादिदे
वादिपत्यतः नीतास्मासर्वतीर्थेषुसर्वांप्रापयतन्नाणा
त् दिव्येषुपिचभौमेषुसमदीपगतैश्च अनुप्रविष्टा
वधैवभूपतीनागिलोभुवि प्रयुक्तमहादानानाम्मद

दृश्यमानावर्त इत्यादिष्टासुरास्तेन नशाचक्रस्तथैव तत्
धृतपायाः सैतः पुण्यैर्दत्तः पायैर्दत्तास्थितो नदयस्याश्च
वेष्टपाश्च ये ते नाना यतादिवं अमरत्वं ययुस्तपितत्पसा
दत्तांसहः दितीयेद्वास्थिरप्राप्तदेवराज्यं सपुत्रितः
कितवंधर्मराजभ्यावित्रगुप्तश्च शंसनं ततः सचरितं बुद्ध
धर्मराजो विसिस्मये अहो वत यत्तत्कृतावेविताः स्मरानि
बुवन् ईदृशमः कितवीवन्ति नित्यज्ञाविभतेगुरो दिवाक
रालंघ्यामिंदो नैषीत्येष्टाकलावतां तत्र तदुद्दिष्टेयाभ्यां
तस्यः संस्मान्यदेवराट् दत्ताकलावतीं च केतं सपाश्वर्य
मात्मनः ततः सदेववदीरः कलावत्या समंसखी दिरे
दाकरालो न्यवसंशंकरानुग्रहादिवि तथेतश्चकारा
णां माया सार्हस्योर्गतिः तदगिनिशिवेतालकिंवि
अंकितवेनयत् इति नीयेत निदिप्तः ह्येस्मिमापया
भवान् तत्वे निर्यामिवावां निरेष्टाचोवदरितः इत्यु
क्रोडात्तरस्योभ्यां निर्गत्यायं ततो वरात् राजवस्यां पुरि
प्रार्थयंत्यधोतः प्रार्थिकं दिजे तं च गृह्णामिधा वित्ताविप्रं
यावन्ति च तस्या तावज्जीविकमादित्यदेवमाक्रंदतिस्म
सः अतैव वसनिर्गत्य राजा जलनसन्निभः प्रापायमा
वर्धा विप्रमित्पारात्पतिहृत्यमां प्रावर्तत शिखरेन मा
लोत्वा पुरुषस्य यत् तेन मेष्टे दमागच्छत्कंदो भूदुतशो
गितः ततो विलग्नसैने वरदिनोस्युः जितदिजः एवं प्र
भावो देवोसौ विक्रमादित्यधुपतिः तदा जया हतश्चायं
एवं उवाचालिको मया तदेतं मम वेतालभस्यं यमाशित्व
त्यज एव मार्गनाशिवेनोक्तो प्रादिपन्नसपाणिना दया

कक.
विषम.
८५१

समशिवः त्रिउक्तपालिककलेवरं ततः श्रीविक्रमादि
न्यप्रकाशपात्मानतत्रसः शालिवापुरुषं भूमौ पाणिन
स्यासिनास्तिनत् तेनार्द्धेनैयमशिवस्यापतत्रस्ययत्क
२ः तत्संतं कृणाम्येता पलायेवागमद्वयान् अभक्ष्य
द्युगिनिशिवः कृणाम्येता कपालिनः अहंदिनिर्भयेसादा
त्सर्वराजैजसात्रं एवमाख्यायसायत्सर्वधर्मदनमेज
री नत्सभावंमद्वाराजतत्रमामवदत्सुतः अहंचनिर्भ
याद्वाहंसर्वराजैजसात्रं एवमाख्यायसायत्सर्वधुः
मदनमेजरी नत्सभावंमद्वाराजतत्रमामवदत्सुतः ततो
वक्तिस्वमधुरं सराजोगनदेवमा यत्तिकापालिकां सु
ज्ञागच्छभर्तृपुत्रानिति ततः प्रणम्यतमहं पुत्रं समिद
मागता विनयेत्युपकारमनिष्कृतिं तस्य धूपतेः एवं प्रा
णाकुलेभर्तादत्तमेप्रभुना तव तदाख्यातावतस्यैषा सं
वदिष्यति मत्कथा अथ ज्ञाते वयत्रस्य राजसैलोक्यसंद
री प्रेषितासिं बलेदेवात्तया सास्यं वरा तौ वदंतं कृता
बुद्धिर्सेवसें भूयराजभिः हत्वा विक्रमशक्तिं तत्सामंतं
समस्तैः तस्यादिक्रमशक्तिं स्वगता तद्विदितं कुरु ये
नतेषामवदितः प्रतीकारी सतिष्ठति अहंचर्तकरिष्या
मिप्रयत्नं येन जानरीं हत्वा सविक्रमादित्यदेवो विजय
माप्स्यति पतदर्थं मिहानीतो मया त्वं निजमायया येन
राजः समामंतस्यैतत्सर्वं वदिष्यामि प्राभृतं वप्रदेष्टान्
त्यभोस्तस्य तादृशं दद्यात्तद्व्यकारस्य लेशतो येन जान
रीन् हत्वा सविक्रमादित्यदेवो विजयमाप्स्यति पतदर्थं
मिहानीतो मया त्वं निजमायया येन राजः समामंतस्यै

नत्सवदिष्वासि प्राभृतं प्रहेषामित्तमभोस्तस्यतादृशं
 दद्यात्तद्वपकारस्य लेशोपयोगेन निष्कृतिं एवं वदति याव
 त्मानावनेन वकन्यके आगते समुद्योगे हेतुं प्रसाभि
 रं बुधो पकावशावधानां गोप्रियंगुश्यामलापरा सवि
 त्परेकतोपासेनाह्वीयमुनेश्च निष्ठास्योस्तयोस्ताव
 यदींदेवास्मिपुष्पवान् देविकेकन्यकेयातेसोवर्णयंस्
 गश्चकः पतञ्जलासामद्राराजयादिणीमामभाषत
 अनंगदेवयदित्तकोत्तुकं वक्षितस्त्वा विद्यायाजगम
 त्पूर्वेषां सर्गेषां प्रजापतेः चोरोवंदनिचंदाख्योदानवो
 देवर्जयो तयोर्विनाशकामश्च विधाताकन्यकेहेमे
 जगदुत्पादनोद्धारूपशोभे विनिर्ममे हृष्टेवात्पुनरेव
 नेह नौ नौ मद्रासरो परस्परं युधमानौ जगमत्तदावपित
 यं ततो ब्रह्माधनायादायेतेकन्ये समर्पयत् तयापो
 ण्यकसौ विदेयेव तैर्भवेहेमे धनदोष्यर्पयति मे मद्र
 वेस्तानुजन्मते मद्रजाचार्ययत्तस्य तथेव वरकारदेकं
 मया श्रीविक्रमादित्यश्चानयोश्चिन्ति तो वरः देवाक्
 तारोत्पन्नः स एव पतिरेतयो एवं रूपे हेमेकन्ये मद्र
 स्यात्पायकोऽश्वा ॥ जयं नो नामत नयोदपितोस्ति
 शचीपतेः सधाम्यमाणाः सुखीभिः वीमना जातशि
 शुभुवि रातपुत्रानथोऽदीकीरुतो मद्राकोपेतकैः न
 तः सबाणावावेतकीरा मद्राशिभुविना देवाकीविदि
 वंगताप्रारोदीत्येतत्तयत्तः तेन तस्य क्रते शक्रोकारय
 दिश्वकर्मणा सधामेकपित्तप्राणाहेमरत्नमपं हर्ग
 प्रयतेन सचिकीरुनयंतः संततोषव सोम्यवतस्योविह

वृक.
विषम.
६५२

रत्राकेहरिणपोतकः कालेनेद्रजितनयानाम्नाशव
णसूनाना सोपलत्पमगोतिन्येलंकास्वगरींदिवः गर
नेवकालेहतयोसीताहरणमन्यना सोपलत्पमगोति
न्येलंकास्वगरींदिवः गतेवकालेहतयोःसीताहरण
मन्यना गललकाणवीराभ्यागवणेंद्रजितोस्तयोः लं
काराज्येभिषक्तस्यगदसेंद्रस्यमंदिरं विभीषणस्यसो
तिष्ठद्रुतदेममगोद्रुतः विभीषणाश्रुतंमत्तंउत्सवेजात
चिह्नं नीतायेभर्तृवांथव्यास्यंसमानयत्रदान् सीता
मगोतिविद्योवर्ततेयुष्टोमम मयावत्तत्प्रभोरेवक
र्तयोयमुपायने इतिमायावदाद्यातियसिणीमेकया
क्रमं नावत्कमलिनीकांतोरचिररुमुपाययौ नतस्तया
समादिष्टेथानिसेथाविधेयं सिंहलेखरहतोयमहं
वशयताउभौ प्रातःप्रबुद्धोपण्यावीयावदावामनोकिनी
नीप्राप्ताविक्रमशक्तेस्तसामंतस्यनचप्रभो नतोचिचिं
त्यदिहिएपातत्प्रभावविजरेभितं पाश्वंविक्कमशक्तेप्रा
गतामावांसविस्मयो सवहृष्टैवसंमान्यअशलेपरिष्
ष्टाव सिंहलेखरसंदेष्टावत्रौसहृष्टमिच्छति नावत्रे
राणिकेयोक्तसुरपेदिद्यकल्पके मगोतिश्रुसंप्राप्तास्त
वरत्तश्रुधृतः नोहंष्टादृष्टनादिमायाशोकीसमंश
यान्देवविक्कमशक्तिर्माकिमेतस्मिन्निष्ठवान् नतःसमि
हलाधीशकार्यैःसायहंक्रमान् परिणीकल्पकाश्रु
त्तमगोदत्रमवर्णयत् यहीमुवांश्रुतेनचसर्वेषामेक
मथातः राजघोषमराजांतस्यावोचमहंततः ततःसं
मान्यमानावांदियोकल्पेचनेउभे प्रहृष्टःसैन्यमवरोसा

समंतः सज्जमादवे दण्डाद्याविदेवसेनयमहा
श्वः दण्डाद्यादृष्टिसंज्ञेष्टप्रतिशजबलमहत श्रुत्यो
दर्शनक्रोधादभिधाव्यस्तयोस्तयोः प्रार्थनतयोर्गुह्यं
स्यसैन्याविस्मयोः ततोयदीविरुष्टेयैयैस्महि
महलं श्रुत्यैरस्मद्गताविष्टैरन्यैसख्यादहन्यत सैन्येण
गणाकीर्णत्वद्वयानिर्वतनं मयूरगर्जितं चोरमुदभू
दण्डादिनं छेदोच्छादिदिघनां निघनादिशुभ्रभिः श्र
योभनजयश्रीनः कीदंतो कंठैरिव दण्डाद्युदतशेषा
स्ते राजानो भग्नैः सैनिकाः तत्सामंतस्य कटकं प्राणता
प्रारणां प्रीताः ततो जित्वा सुसहीया सखा सचन मयूर
पि उत्सादिनेषु स्त्रेष्टेषु सर्वभूमेः पुरतया निजेन भज्या
साहिता प्रकटीभूयया दिलागी देवं विक्रमशक्तिं मां चैवं
वेदति स्म सा मायापदेतद्विहितं सेवामात्रमवस्य भोः
तेरावेद्ये पुनश्चैवं सवित्तप्रो गिरामम त्वयेतपरितो नये
कन्यके देवनिर्मिते इष्टुव्येव प्रसादेन लालनी पोषयं
गः मदीयं प्राप्नोतं तेन दिव्यकारतलसेचयं ददौ यदीति
रोभूचभर्तृसहस्रानुगः अन्येषु परिवारेण विभवे
न च भूयसा आगात्तदनलेखासामिहलेष्वरकन्यका
कुचाप्रत्युद्गमे साभ्यामेन विक्रमशक्तिना प्रविष्टप्रतस्तु
कटकं प्राणतेन प्रहर्षतः द्वितीये द्विष्टी ज्ञातो ते देभो दि
व्यकन्यके हेमरत्नसंगे तं च त्रिजगत्त्रैलोक्यं सिद्धका
यं दत्तमां तं देवपादद्विहता ततो विक्रमशक्तिः सचल
तो गानभिः सह ममेह निकटप्राप्तः समंतो देववर्जिते आ
वेदनापदे च स्पतेनावां प्राप्तिनोपुः न देवसिंहलेंद्रस्य

हृक.
विषम.
५२३

693

यत्तन्मायात्तरोधतः तत्कन्याद्विराणानामप्रत्युद्यातुत्
मानपि इत्युक्तेनंगदेवेनविक्रमादित्यभूपतिः कर्तुं
सादमपितयाहिणीरत्नंस्मरन् नमन्यतेतत्तत्तायापि
अज्ञातप्रत्युपक्रियां बहुकन्यापिमन्यतेसस्यमेवम
हायशः ह्यस्यसिंहलायीशभुजपुङ्गवःसतं अतं
गदेवहस्यस्यग्रामरत्नैरप्रयत्न ॥ नीतादितंरदनुसि
हलराजपुत्रास्तस्यातयोःकमलजोद्धवकन्ययोश्च प्र
त्युद्गमायसमहीपतिरुज्जयिन्याःसैन्यैःगजाश्चवह्नेः
स्ममसुश्चाल । सत्करोत्तनगिरेर्जयवर्धनस्य मन्त्र
हियोराभटस्यचकालमेवः संग्रामसिद्धिरपिसिंह
महाक्रमस्य वीरस्यविक्रमनिधेर्विपुलात्सस्य । प्र
यवतजवोर्जयकोतो वलभशक्तेसमुद्रकलोलः प्र
प्योवाहःसुबाहूः शरवेगोगरुडवेगश्च । प्रयामाजि
वलपमाला कौकालीकीर्तिवर्मणास्तुरगे कर्कशगं
लहरी सैन्धवीसमरसिंहस्य । भूमिःसैन्यमहीतत
उत्थितमहाशौहृकमयोदिशः संस्पर्धितनोविमर्द
विलस धूलमयेहौरपि सर्वस्याद्भुततत्त्वभावमार्ति
मद्यापारशयोगीरः तस्मिन्नास्तिप्राणिप्रयानिसक
लद्वेषादिनायोभवान् ॥ ॥ ॥
इतिमहेश्वीसोमदेवविरचितेकथा सरितागरे वि
प्रमशीललंबकी दिनीप्रसरंगः
आदितः परविंशो त्रयंशतं
पंततःसविक्रमादितेजयसैन्यमपनत प्रथिष्ठितं
सेनात्यातेनविक्रमशक्तिना प्रग्रागतेनतेनेवसोर्क

एषाणात्मात्मना सराजकेनसहितःसबलःसविवेशच
गोमाशक्तिजुमारोयंकर्णारोयंजयधनः लाहोविजय
प्रार्मायंकप्रमोरोयंसुवेदनः गोपालःसिंधुराजोयंभि
लोवंयवलोग्ययं तिहुकापारसीकोयंन्यःप्रणामनि
प्रभो इत्यास्याणेन्योसोत्रप्रतीकारनिवेदितान् सभा
इसंमानयामाससामंतात्तेनिकानपि सिंहलेदसुतादि
व्यकत्यादिमगृहंशुतान् यथाहंसत्करोतिस्मससवि
क्रमशक्तिकान् तेःसमंसबलोन्नेयुप्रतस्थेचतनःकृती
सराजाविक्रमादिन्यप्रापचोत्तयितोपुरीं संमानितःवि
सिष्टेषुसुदेशानयराजसु जगादानेदिनिप्राप्तेवसंतस
मयोत्सवे लतासुपुष्पाभरणोर्मडनंजवेतीष्टिव तवती
ष्टिवसंगीतंमंगयोष्टितुगुजितेः तस्येष्टिववाष्टिष्टेम
रुस्तुवनराजिषु पिकेसुकलशष्टेषुमंगलानिप्रदासि
व सोत्रतोविक्रमादिन्यपरिणिनेयुभेहति सिंहलेय
वकन्यांशुनेघदियेवकन्यके सिंहलेसवकन्यायाज्ये
ष्टोभातासहामतः सिंहचमीददोदेव्यांमहोतंरत्नसंव
यं तत्कालमन्येचतयोर्दिएणीदियकन्ययोः शुभंरणां
वत्तराशींश्चददोमदनमंजरी शाकादंगंतमाहस्यंदेव
त्वत्तुक्तस्यार्कं किंतुदशियितुंभाकेनेनार्कंचित्कर
नेमया नत्यसादेनयोःकार्यःकन्ययोःदिएणस्यच इ
सुक्तासातिरोधुक्तपदीराजाभिष्टुजिता ततःसप्राप्य
भायोस्तासहीपंसमहीकृती प्राणसविक्रमादिन्योरा
जाराज्यमकंदकं सविनशुस्तविरहसर्वास्तुधानभूमि
षु श्रीधेजलेषुसरसांधारायंशरहेषुच वर्षासंतःपुर

हृक.
विषम.
६५५

पृथग्देवगवहारिषु शरदीर्हदयामानखद्यहर्म्यतले
सुषि आत्मीयाधारायंत्रपुद्गेषु च संगंधिषु वस्त्रेषु मस्तु
हेमंते सत्पणेतः पुर्वदेवतः तस्येदं पण्यराजश्च नगरस्वा
मिसंज्ञकः वधूवग्रामशतभुक्तिप्रकृतिविष्णुक नदि
देनासैराज्ञे प्राभतपुत्रिकां लिखितान्यान्याया रूपभंग्या
विचकरोददौ एकदा चोत्सवशायादिस्मृत्या लिखितान
सा तेन विचकृतो देवात्पुत्रिकारूपतेः कृतै प्राप्ते च प्राभ
नदिने स्मृताया वत्समाकुल यस्ती विचकरोद्वा किं ठोक
पुण्ये प्रभोरिति तावद्गरागतः कोपि पात्रोत्तमप्राप्तमभ्य
धात् सत्वाय पुस्तिकां दस्तेन स्पष्टकापिलालु को
तकाश्च सयावना सद्वायुयति विचकृत तावद्ग्राप्त
ज्ञातः विप्रस्यापुत्रिकां परे ह्येवाद्भुत रूपानां नीतान्
पतयेददौ प्राप्तं प्रत्युते हर्गमे सिरुमयेति हर्षलः ह
पतिता तदहं वसाश्चर्यः सजगादतं नभस्तव वरे वियं
वियं विप्रकर्मणः मातुषोदिकुतो वेनिलितं प्रमीद
शं तस्मात्तु विचकृता ज्ञेयानां तं प्राप्तां ससः ततः सोन
त्यहमाज्ञातां पश्यत्पुत्रिकां सदा समेदी पोतरे द्वादीन
हृषामेव कल्पकां संगमं भजते यावत्सोत्कृष्टोत्सकया
तया तावत्तु बोधितः सोधुयामिकेन निशाक्षये प्रभु
शोभततस्तत्प्रसमागमसुखमुसः यामिकं चित्तु धार
ज्ञानगर्पानिरकालयत् कपाकः मुक्तिकाचास्य क
तस्यां विप्रपुत्रिका तस्यापवसजीवाया वप्रसंदर्शतं क
चः तदेवादेव चरना कन्यामास्तीति वाकिमे नवजाता
मितदीपं प्राभयान्तत्वं नतां इत्यादि विंशत्यन्ता

सर्वजगतिमोक्षः सर्वजगत्पराजालपर्याकुलपरिहृ
दः समंतापश्यविजनेतत्राभद्राप्रुधेतसः समंतापश्यवि
जनेजयादेवमहीमतिः स्मरेवतद्वाचितेमित्रज्ञानेतावद्
क्षत्तया यस्मिन्प्रविक्रानेनदत्तावित्रकरेणमे तंविजयं
श्रुतमोहंस्वप्नेजानामिवादिधिं उनीयिष्याम्यनगरंप्रवि
ष्टोप्यनिसंदरं तत्रापश्यमहंस्वहीसापुधःकल्पकापुरः
तामंहृष्टाजतिजहीसुश्रेकलकलंवाधुः ततःसंभ्रमः
कापिजानीमोसीतिनामसी प्रविष्टेवनिजगेहंसंदेपा
दिहमव्रवीत् पुरुषदेष्टिणीपुत्रराजपुत्रीयसागता इ
तोमलयवत्प्रख्याविहवंतीयहृष्टया हृष्टमात्रंदिपुरु
षंकल्याभिर्वातयत्पसो एताभिस्तेनरत्नार्थमयेरत्नं
वेषातः इत्युक्तःतामसीसद्यःत्रीवेशंसावधानम श्र
वथाकल्पकालास्तुमत्तासोहंमयापितत् तावत्प्रवि
ष्टामेवैवसकन्योतांनृपात्मजां यश्यामियावद्यास्या
यासयादर्शसेवसा अचिंतयंचधन्योहंयस्मिन्नालिता
मिमं हृष्टापुनश्चपश्यामिसादात्याणसमामिति रा
जपुत्रीचसातावतामसीतांसकन्यका हृष्टोस्माभिप्रवि
ष्टोत्रपुमान्कोपीतिभाषत पुमांऊतःप्रादुरागिस्थितेषा
मीसुससतः इतितांतामसीसापिप्रत्यवोवत्प्रदर्शयं
तःतःसारानतनयास्त्रीधूममपिवीक्ष्यमां विस्मयपुरु
षदेष्टंमद्यःसमवशाभवत् आसीत्कंदकिताकिंविधिं
नयंतेवनिश्चला लक्ष्मीदेणकामेनकीलितेवसमं
पारेः साणाचतामसीतासांवाह्यद्वानकन्यका तर्हि
येतत्सस्सताममापिप्रादुरागीनर्कं प्रापत्तमहदमि

सक.
विषम.
६५

मियं प्रेक्षाया चित्तमिमं इत्युक्तादायपाणौ साम
लोषीत्तासुमंदिं अलंबलहविज्ञोपानानेतत्रतयो
तिगां अत्यमन्यतमांसापिविदुषाहृदनापसी ततोदं
रितवंतत्रराजपुत्रात्पयासह श्रीरंत्याकन्यकाप्योप
विवाहादिविनोदने नवमाममुच्यन्त्यात्तारोमोमह
तत्तणा पत्रतादंनसातेयेकाचनारोचतक्रिया अथ
तावत्यकाकत्वावधेतांराजकन्यकां मोवयंचावयोः
जानेविवाहंक्रौरयाविधुः कृतोहोहोततश्चार्वाप्रविष्टो
वासकंनिशि निःशंकंत्तत्रमांसावकंदेराजसुतापुत्री
त तत्कालेवमयात्मानं प्रकाशालिगितैवसा सिद्धेष्ट
रुष्टारुष्टामासीत्तनानतात्तारं प्रवर्तयामिसुरतेया
वष्टेतांदिनत्रयां तातत्यवीथितोसीदयामिकेनरुश
त्तना तद्दरापुथनेदानींचित्रेस्त्रेचदृष्टया तयामलय
वत्याहंविनाजीविनमुत्सहे इत्युक्त्वंनेराजानंसंप्रसत्य
मवेत्यसः भद्रापुथःप्रतीक्षारंनमास्यायेवउक्त्वा न क
त्वंवेस्मर्यतेसस्यक्रत्रदालिवितांघटे देवेननगरंयावद
पापोनिर्णयते इतिभद्रापुथेनोक्तःसराजालिखति
स्मनं पुष्टेपुरवरं सर्वेष्टजानंतं चतत्तारं नंचित्रपदमा
रायप्रतीक्षारस्तयेवसः मदनं वंकारायित्तानत्रभिजा
वलंबयन् मवेचाक्रोहूतदेषागंतकवंदिनां स
त्रेष्टसमाहारं सवस्तापुगकांचनं यन्निवस्यामिदंवे
त्रिपुंस्वापिसपतिचेत् मामावेयइतिप्रादादादाज्ञाम
दधतिनां अत्रांतरेपीषाचनंमहिकामोदिमारुतं द्या
यानिषासापयिकंदेषापुषितपादलं आनयामांउध

श्यामो गुरुगंभीरगर्जितः केतकोदामदशनः प्राबुद्ध
कालमदहिपः तत्कालंतस्यमोररूपमवनेदइवापयो
वृद्धिविरहदावातिविक्रमादित्यभुपतेः हिमद्वारल
नेदेहिमिंचवित्रांगिचंदनैः पत्रलेखित्तिनीतेपत्रशानं
शिशीरंजुरु कंदर्पमेनेकदलेदलेवितरमारुतं इति
नहारनारीणांतदाशुप्रविरेगिरः क्रमाविविद्युदिष
मशशामास्यचनागमः रासासविरदज्वालोनपुनर्म
दनज्वलः पांश्यापाणिप्रसृजंतोहरस्यातांप्रसृजयः
प्रियाप्रियाणांप्रप्यंतोजायंतोतत्समागमाः इत्यादि
शंतीवतनः कलद्रंसरवेः शरं आगात्कुलं बुजमुखो
सकाशजसमस्मिता तस्यांहरागतोवंदीतत्रकत्रमकी
कृती भोजनायीविवेशैकौनिशम्याख्यातिमेकदाना
ज्वाशंवरसिद्धिः समदेवकृतभोजनः शार्तवसुपुगः
चित्रपदंभिन्नोददृशतं विभाव्यतत्रवित्रस्यंनगुरंतस
विस्मितः जगादवंदेकेनेदमदोशालिखितंपुरं यदे
केनमयाहसंलिखितंयेनतेनच द्वितीयेनेतिजातेदं
नापरेणोतिकेनचित् एतच्छास्त्रमदत्तनेनोक्तंभद्राशुध
स्ययत् नत्तेनसयमेत्यासौवन्देर्देवोत्पातिकं किंत्वा
यानभारंसत्यंनरुष्टमितिभूभरता तत्रशंवरसिद्धिसपरि
सृष्टोववीदितं सृष्टंमयातन्मलयपुरंताममदरापुरं अ
मनाशुवसुचीर्यवाविधिंदीपमध्यागं तस्मिंमलयसिं
हाख्यानगौरास्तिमहेयतिः तस्यास्तिनाम्नामलयपुरं
नाममदरापुरं पुरुषदेष्टिणीनीचावस्रप्रंजातकथंन
न विरहातिर्गताकांविनाहपुरुषमेतत् तेनालोका

हृक.
विषम.
६५५

तमात्रेणसभीतइवतत्तुणात् निर्णयोमनसस्तस्याशु
रुषहेषदृष्ट्वा नीत्वायत्तसुभुवनंसप्रयवचथायववि
वाहेतेनसहितावासवेषमविवेशासा तत्रतेनसमंयाव
तेवतेसरतोत्सवं तावद्वासस्यायात्यासानिष्ठातेप्र
बोधिता ततोनिर्वाणकोपाज्ञादासीषुमाविलोकनं तं
स्मरंतीप्रियतमं प्राज्वलादिरहातिता अप्रसंतीगतिं
कांविन्मरेणविवशीकृता उम्पायोत्पायशायनेधस्तां
रोन्यपतत्परं मूकेवधृताञ्जतेवत्तमःसंमोहितेवच नो
अवेष्टकृतःकंचिद्दोषविज्ञनस्यसः विज्ञायापिज्ञामा
जाततःपृष्ठातिक्रमृतः शशंससप्रवृत्तांतंसातमाप्र
सवेमवे ततःपिज्ञाकृतास्यासाप्रतिज्ञामकरोच्चसा
विशाम्यग्नितमाप्रोमिविद्भिर्मोसैर्नचेदिदि पंचमासा
गताभ्यायतस्याकोवेत्तिभाविर्कं इतीहक्रवृत्तान्तःप्र
वेष्टिगतोमया पवेतेनसमंवादसुक्तेयंस्वरसिदिना
ज्ञातार्थनिष्पद्यतीतेरातिभद्राशुधोभधात् सिंहका
यंसदेषोहितद्वयःसत्यःप्रभो तत्रवगम्यतोयावत्मा
सधृष्टोनयान्तः इतितेनोदितेत्तजातदाख्यानायावि
स्तरं कृताशंवरसिदितेप्रग्रेधूमिधनावितं अविशयी
पुस्ततापंपांशुमागंगोणुच सरित्त्रयेयुकापंपिचनिव
स्यवनिर्जेत्यः निरातंकःसमंपद्यतदेवदयितांप्रति
प्रतस्येविज्ञामादित्यसैनेनलबुमावृता गताक्रमेणती
र्णास्त्रियावत्याप्रापुरंसतत् तावद्दृष्टातत्राग्रेजनंकोला
हलंजलं पषामलयवत्यधृष्टोपात्तासिकेवथो प्र
प्राप्तदायतावाहिरातपुत्रीविवत्ताति इत्यवशुप्रावजना

पृष्ठादशमभूयतिः उपागाच्चसतंदेष्टोरचितातत्रयष्टिः
ता नदृशानादपस्ततेजनेनत्रदृशते दृष्टारकांडपीर
पृष्ठवर्षसाराजकन्यका सोयंप्राणोष्मरःस्वप्रेपरितेता
ममागतः तज्ज्ञानस्योद्यतोशीघ्रंरुत्याहःसवसासखीः
ताभिर्गतातथैवोक्तातात्पितासोत्रभूयतिः निर्दुःखोजा
तद्वर्षस्तप्रक्षेपराजानमभ्यगात् तत्कालमुत्तिष्ठभुजं
नेनशंवरसिद्धिना उच्चैरवसरत्तेनवंदिनेदमपघत ॥
जयनिजतेजसाधितभूतगणहोहविधिनरावागे ज
यदेवसप्तसागरसीममहोमानिनीनाश । सयविजि
तसकलपार्श्वविविनितशिरोधारितातिगुर्वीत जय
विषमशीलविक्रमवारिधेविक्रमादित्य ॥ इत्युक्तेवं
दिनातंसविक्रमादित्यमागतं बुद्धामलयसिंहोत्ररा
जाजग्राह्यादयोः विवेशचक्रतातिष्ठतेनसाकंस
मंदिरं तयामलयवत्पावशदिवाभस्यमुक्तया दक्षौ
नोचसतोतस्मैविक्रमादित्यभूभते सराजातेनजामा
ग्रामन्वानःकृतकृत्यतां यथाचित्रेनयासप्रेययास्व
प्रेतयैवतां विलोकासादान्मलयवतीमंकगतांप्रियां
सत्तापिविक्रमादित्यतदद्भुतमसंन्यत फलेशैलसुता
कोतप्रसादसुरप्राविनः ॥ अथातामादायवधूंनिर्हति
मिवद्रुपिणींसमलयवतीं उज्जीयवारिवाशंसोत्काले
कंसचिरविरहमिव । तत्रत्याभतदस्तेःप्रणाममानः
पदेपदेभूयेः निजनगरीममपिनींप्रत्यागादिक्रमादि
त्यः । प्रभावमालोकाचनत्रतस्यतंयथेष्टसत्येकतर
वित्रकोतकं विसिसमयेकोनजद्वर्षकोनवाचकाभको

शुक्.
विषम.
६५०

७११

वानमहोत्सवं जनः ॥ ॥ इति भट्टश्रीसोमदेवविरा
चिते कथा सरित्सागरे विषमशीललंब
के तृतीयस्तंभः ॥ ॥ आ

दितो ह्यवि

शोचंरंशतं

शेतेतोत्रविक्रमादित्यस्येकदास्यकथांतरे राज्ञीकलिं
गमेनाद्यासपत्नीरेवमवचीत् राज्ञामलयवत्पथेय
त्तुतेनतद्वृत्तं सदापिषमशीलोहिदेवोयंप्रपितोभ
वि अहंनपरिणीताकिंमवकंथामनावलात् मरुपा
पुत्रिकादृष्टागतेनोगननिवृत्तां यतत्रिमित्रमाख्याता
कथाकार्यादिकेनया देवसेनेनमेतांवःकथयामिति
शायतां परिणीतासिविविधिनाकथंरातेतिदुःखि
तां मामेताभ्यासयत्रेवंसहकार्यदिकोवचीत् मास्मम
त्यंश्यादेविश्रुत्यापरयाएसि परिणीतासिसंवेभाद
ब्राम्मलाकथांश्रुणु ॥ अहंकार्यदिकभूजासेवाकुर्व
भवत्यभो अहंराहुरतोद्गादंमहंतंकोडमेकदा दंष्ट
विषंकदसुखंतमालयामलसुखं कस्मपदोशिशाक
लाखादंतमिववृषिणं एतिचावेदितीदेविमायाराजेन
शेवसः राजापितदसाकष्टोतिरगान्मयायाकृते मगा
द्वीचमंप्राप्यकुर्वंताग्रमगच्छयं अवेद्यंतमयाहुराहुराहं
पश्यतिस्मते दृष्टादुतंचतंमत्वाकंवित्कारणसूकवं व
ताकराख्यामारोहमम्यम्येअवश्यतं मथ्याहेहिसदाभा
नुमहंतंविस्मितिपति नत्कालेचारुणोताम्यांउच्यंतेस्त्वान
पादयोः पकरोयेववःसुक्रान्तपारविमयादने दृष्टानुपे
सरातोम्यंतंरंगमनीजनत तस्मिन्नारुणवाताम्येज

दनुपतञ्चतं वराहं विदुतं राजाभूमिं हराद्वीयवीतं च
हृषिपयात्सो नष्टो भूत्वा पिसूकरः उच्चैः प्रवसता दृष्ट्वा त्र
स्मादपि जवाधिकः ततो राजा मम प्राप्य हरो नित्तमसु
दः एकमन्त्राभातं दृष्ट्वा मामेव परिगृह्यवान् अपि ज्ञानमि
कियतीं वयं भूमिमुपागतः तच्छ्रुत्वा देविराजानं प्रत्यवाच म
हंतसा योजनानां शतानि त्रीन्यागता स्मरति प्रभोः ततो
राजा ववीर्वाहं त्वं पद्मं कथमागताः एवं सविस्मये नारं
राजा मृष्टस्तमब्रुवन् देवास्त्रिषादलोपेन वृत्रांतं वात्रतं
प्राणं पूर्वभार्यावियोगेन तीर्थाया विनिगतः प्रापि
देवकुलं सायं सोद्यानं प्राप्नुवानं तत्र चाहं निशं नीतं
प्रविष्टो पश्यं मंतदे रित्यमेकामतिष्ठं च तत्रातिष्ठ्य शर
तस्तया रात्रौ च सानभस्येकमोष्टं कृत्वा परं भुवि यात्रा
स्याप्राह मामीह दृष्ट्वा पश्य सुखं तया ततोऽस्य धेनमाक
षासद्भंगमभ्यभ्यता त्वया पीह वसुसां दृष्ट्वा कृपापीत्यु
क्तमया पिसा अयमसौ स्य वपुर्भूता सा ववी नाम वैतता
यत्ते चं राभिधानाहं तेषां धैर्येन वासिते नरिदानीं मम
बृहिकिंप्रियं करवाणि ते एव मुक्तवतीं तां वयसिणीम
हमभ्यधात् परित्तस्यासि चेतस्यं तत्कुरुषुत यामम अ
क्षेणेन यथा तीर्थां न्यते यं निविलान्यदं एवं मयोक्ता
यत्तीमा पादलेपमदं मम तेन तीर्थां न्यदं भूतानां चेदा
भ्यानुद्धादिता तेनैव प्रत्यहं वाहं हरात्ताद्वीभूमि
भुक्ता फलान्पुत्राणि नीमैत्यसेवां करोमि ते इति देवि म
या राजा वित्तमोत्तरमन्यत प्रसन्नहृषिकणितं योग्यमा
मनुयायितं भूयो मयैव वित्तप्रो राजा देवानया म्यदं स

बृक.
विषम.
५८८

साधुनिफलानीहभुज्यंतेप्रभुनापदि नाहंभोक्षेनमेकिं
विश्वपुत्रंभयोपुरः भुज्योचित्यरिष्ठांतरातिराजादिश
शुभां ततः कर्कटिकांतत्रसंप्राप्याहमभक्षयं नयाचाज
गरोभुवमहंभक्षतमात्रया दृष्टाचाजगतीभुतमवस्माहे
विमानेया वेवोविषमशूलोभुतविषादःसविस्मयः प
काकेचात्रेवेतालंभुतकेतंससमरं प्रांनेत्ररोगहृष्टोवमी
वयिजावशीकृतं सवेतालस्सतायातःप्रहोराजानम
ब्रवीत् किंस्मन्नोस्मिमत्यराजनिदेशोदीयतामिति
अथराजाब्रवीदेतंभद्रकर्पटिकंमम सहसाजगरीभू
तंशायपप्रकृतिनिजां वेतालोपवददेवनास्तिशक्ति
ममेदृशी शक्त्योनियतावाविवेद्युताग्निनिहंति किं
ततोराजाब्रवीन्नहिंयामःपलीमिमोसखे शक्त्योनिय
तावाविवेद्युताग्निनिहंति किं अतोबुद्धेतिभिह्यःको
पुपायःकदाचच इत्यालोच्यसवेतालोराजापहोज
गादतां तत्रसाभराणंदृष्टानंतोरःपर्यवारयत् किञ्चतां
शिववर्षाणिनेषोपंचशतानिच भुतकेतुसवेतालोरा
जादेशात्मभक्षयत् शेषःपलाय्यगतानत्समेनापत
येवुक्त्वा एकाकिंकेसरीनामसचागात्सवलःकृथा भूत्
सैकस्यचमुखादुदाप्रत्यभिज्ञानता सेनापतिसराजा
नेपत्यजग्राहपादयोः ततोदिदेशितात्मानंपदंप्रत्यभि
नेहिनं दृष्टावज्जगलराजासेनापतिसभाषत् ममकर्प
टिकोभुक्ताफलेकर्कटिकानने गतोजगदंतंतंस्पृष्टकिं
तत्सन्नयेज्जु एतदातवचःश्रुत्वासेनापतिरुवाचसः दे
वानुगोपंमत्सरापांसितंदरीयतित ततःसतेनतत्सजो

वेतालैतसहेत्यसो गोष्ठधेरसस्यसेनपूर्ववत्तानुषं
व्यधात् उपागच्छामचतनोत्तुष्टाभाजितिकंवयं राजा
चतसुदंतेमोपादानतमबोधयत् पक्काविकेसरीसो
याविलसेनापतिर्निजं गृहमभ्यर्थागजानमनेषीद
सदन्वितं अथश्यामचतत्रस्यसदनंशवरीकृतं दंतितं
तचित्तोतंगभिन्निद्याब्रह्मदःसुवि वासोसिवहिंपिंक्षा
निहारागुजाफलस्रजा मातंगमदनिर्घंदोयत्रस्त्री
णां चमंडनं तत्रसेनापतेर्भार्यापरिवर्गोव्यधात्स्वयं
राक्षोःसगमदामोदिवासासुक्तायलेकता स्वाताभुक्त
स्वतोराजातत्रहृदंतदात्मजान् सेनापतिंचतरुणांष्ट
ष्टान्परिषृष्टवान् सेनापतेसमाभ्यर्चामिदंतावत्रयो
द्यतो तरुणास्तेतदीपास्तपुत्राहृदायवीकयं एवंसर
राक्षःकथितःशवरींदोब्रवीदितं मद्रत्येषाकथादेव
अयनांयदिकोत्तकं चंद्रसामीतिविप्रोदंमायापुर्या
पुरावसं सोदंवनमगांजातुदावर्षोपितुराक्षया तत्र
मेमर्कलोमार्गरुह्यातिष्ठदवाधकत् अर्तेनवत्तषाप
शपन्मार्गमन्यप्रदर्शयत् नखादत्येषतावत्मांतद्रुष्टा
मिवरेषया पतत्यदृश्यमानेनपश्याम्यस्याशयंकये
हृत्पालोच्चायतेनारंमोर्भाप्राप्त्यतोभवं सचमेमर्क
दोयेयेप्रापान्यशपविहृत्तमां गत्वाचदरमारोहजंष्ट
वत्सममर्कदः तत्पृष्ठेवलतातालचनेहृदिमदामहत्
लतावलपयवदोगीमपशंपचात्रवानरीं पतदृश्यमानेनाद
मानीतःइतिवाचदत् ततोदंहृत्तमारुह्यवलीवलप
पाशकं चित्तापरशुनातंचवानरीतामबोधयं अथाव

हृक.
विषम.
६५

तीर्थं वृक्षांशौ वानरी वानरी च सा अवतीर्णस्य मे पादौ
अगृह्णातीतामुभावापि स्थापयित्वा च मे पादलान्तां
वानरीं क्षाणं गत्वा सकपिरानीय मण्डिदिव्यमदान्फलं
तदा रायगृहीत्वा हस्तिनाम्नार्मगृहं तत्र चाभक्षयं भा
यी सारितलत्फलोत्तमं तस्मिंश्च जरागरी रोसभार्यस्य
गर्भगम ततस्तत्रोद्भूदस्मद्देशोद्भित्त्य विस्मवः त
दा कान्तश्च तत्र त्योजनीया तेभ्यस्ततः अहं देवाधिपं
देवांसभार्या प्राप्नुवांश्च मातु इह कोचनदंष्ट्रा रखास्त
भूषितवराधिपः तस्य प्राप्नुमुपादाय भक्ष्यतामहमाश्र
यं प्रायोधनेषु हृष्टा चनेषु प्रयापितं सोऽथ कोचनदं
ष्ट्रा मांसेनापत्येभिषज्जवान् एकमभज्जावसमयात्ततो
प्याराधितः प्रभुः स एव मे वातकाले वरांश्च प्रादात्पुत्र
कः इह स्थस्य च मे पातात्पद्मानां सप्रविंशतिः शता
नितजराचारस्ति मम तत्फलभक्षणान् एवं सोदंतमा
ख्याय सराजानं सविस्मयं एकाकिं कसरेभूयो भित्त
राजो विजिजपत् तन्मया वातरफलायत्कृतं चिरजी
वितं पूर्णिततोद्यं संप्राप्तं फलं तत्पाददर्शनं अतो ह म
यीये देवयद्गतागमनात्मयि दर्शितो नुग्रहो धायं पवि
रोधं सनीयतां भार्यायां क्षत्रियाणां मे देवोत्पन्नान्ति क
नका अनन्यतल्पा रूपाणां नामा मदनसंदरी कन्या
तंच तदेवाहनेनाम्यत्र शोषते पत्ययस्यामितांतुभ्यं
इह सयथाविधि दामोदं च धर्तुं लक्ष्यं हयेना नुगतः प्रभा
दतिने नारी तोराजा सतथेन नुमन्यत आभेलाने सतां
तस्य तनयां परिणीतवान् मुक्ताकरं रिकाभारभता

पुष्पातदायितः समरात्रमुषित्वाचरात्ताप्रस्थितवां
ततः तदामदनसंदर्यासभिलानीकयासह अग्रंत
रेष्मापण्तेराहितत्तरायावने स्थितमसद्वलंवित्रं
क्षिप्रभद्रापुथोभ्यधात् अलंविषादेनायातिनविश
देववःप्रभुः नासदिव्यप्रभावस्य किंचिदभ्याहितंभवे
त् किंनमस्ययद्गन्तापातालात्परिणीयव नागक
सोत्सुपारखामेककःसइहागतः गंधर्वलोकंगत्वा
ववीभ्रम्यागततस्तः तयामदनसंदर्यागंधर्वोधिप्र
कल्पका इत्युक्ताभ्यासितः सर्वेतेनभद्रापुथेनते अतिष्ठ
नदवीहारीरातोमार्गीवल्लोकिनः राजापिस्मृष्टमोर्गे
णसमेशावरेसेनिकैः तस्यामदनसंदर्याप्रकासंतांय
योश्चया आविशान्नुरगावृष्टाःसवेनालोमयासह वनं
तत्सर्वदृष्ट्यावराहस्यदिदृक्षया प्रविष्टस्यचतत्रागार
वराहस्तस्यसोयतः दृष्ट्वैवचसराज्ञातंमवधीत्यंचभि
षावैः हतस्यतस्याधावितावेतालेलाविदारितात् उदा
राश्विनिरगादकस्मात्सभगःपुमान् कोभवानिर्नि
यावन्नंराजापृच्छतिविस्मयात् जंगमाद्रिनभस्तावदा
गात्रवनद्विषः आपन्नंतंतमारण्यराजादृष्ट्वैवजंजवं
पकेनेवस्यदृष्टेनमत्ताहतमपातयत् तस्यापिप्रा
दितान्तेनेवेनालेनोदरांतरात् पुरुषोनिर्गतोदिवःस्त्री
चदिव्यागसंदरी प्रष्टुकामवराज्ञानंवराहोदरनिर्गतः
सपुमानवदराज्ञेनोदनेश्राव्यमिते श्रावोदेवकुमा
राहोभद्रातोयमदंशुभः होधुमंतावपश्यावकांविधा
नस्थितंमुनिं गजसूकरयोश्चपमावाभ्यांक्रिययाकृतं

कुक.
विषम.

३११

केवाचत्रासितोमोहामहर्षश्चपतिःसन्नो श्रद्धायामी
दृष्टावेवभवत्तंराजसूकरो विक्रमादित्यभूषणदत्तोर
शुक्तिमवाप्स्यः इत्यावांमुनिशापेणराजसूकरतां
गतो त्रपाद्यमोचितोस्त्रीत्वसोदंतंकशपतिर्यं पतेच
सूकरंकावेष्टेष्टेचसुपावारणं कृपाणचर्मणीदेवत
वैतोदिभविष्यतः इत्युक्तासदितीयःसतिरोभूतोवभू
पतेः क्रोडदिपौकरस्यैषांपत्रेवद्रुचर्मणी ततःसा
स्त्रीसुव्रजानेष्टासत्यवमववीत् भार्यादधनदत्ताया
स्याज्ञापित्यांवाणीकपतेः साहस्यंतलसुप्राममागत्याने
नंदतिना निगीर्यैवमिदानीतानवास्यांतःपुमानभूत्
भिजोदरात्तुनिर्पातःपुनरस्मान्मयासह एवमुक्तवतीं
राजादीनांतामवदसिष्यां धीराभवगृहोभसमभवतीं
प्रयाग्यहं समंमदवरोधेनगच्छप्रक्रमनिर्भयं इत्युक्ता
नाययित्वातांवेतालेनसमर्पयत् राक्षसमदनसंदर्शेप्र
क्रामभ्येष्टयवया प्रत्याभातेष्टवेतालेतत्रप्रपयावका
तने एकस्माद्राजतयेष्टेभूरिभवापरिखंडे आतायया
शुभांप्रेष्यतयोराजामहत्तरान् कृतःकेकल्पकेचैतेहति
दृष्टावतेबुवन श्रुतिदीर्घकराहाख्यंकेतनंसर्वसपदां
प्रत्यनामातत्रास्तिरपतिगुणसागरः तस्याजनिम
हादेवोनाम्नागुणवतीसता निर्मातरैवेधातुर्यादृष्टे
णाश्रयवादिनी तस्याश्रुसिद्धेरादिष्टःसप्रदीप्तरःपतिः
ततश्चतुर्गुणराजासोमंयतमंविभिः विक्रमादित्य
देवोस्यापोरेणामेहदितर्वरः तस्याणिग्रहाण्येतांतये
वज्रसपायहं इतिरंमंवावदनेतलथोसपरिखंडं श्रुति

यस्य धर्मात्तानां च सराजाव्यसृजत्सतां सुवर्णादीपानिकर्तुं
प्राप्य देवान्परीर्यत सराजकन्यं सज्जनं वदन् शफरे
एतत् सचादिवेल्लयानीत्वा विधिगते वंशधरि त्वि
प्रसूतं हीमं सज्जनो महामत्स्यो वसत्रवान् इष्टैव तत्र धा
वित्तानाना प्रहरणो जनः व्यापाद्याश्रयमत्स्यस्य तस्यो
दयमपादयत् निरर्गाश्च ततः पूर्णं जने स्तद्वहनं महत्
बुद्धा तद्विस्मया गादा तत्र तद्दीपभूषतिः सर्वद्रोहो
राजा गुणसागरभूषतः स्थालोचनादहनगायथात्
त्वमबुध्यत ततो बुद्धा गुणवतीं भारिनेयी सतां तपः प्र
वेष्टुं पराजधानीं सांमानं दातुं सर्वं व्याधात् अन्येषु सुस
तां चंद्रवतीं नाम सभूषतिः विक्रमादित्यदेवाय धातं प्रा
कृदिकल्प्यतां गुणवत्या जयामाकंतत्कृते विभवोन्नतं
प्रास्थापयत्यवहारो सुसुहृते धिरोपिता ते इमे तीर्ण
जलधी प्रक्रमन्त्यो विमादित् राजकन्ये उभे प्राप्ते व
यं परिकरो नयोः इह ग्रामां च नः कोऽवाराणां वध्यधा
वतां समस्तं जेतोऽस्माभिः पवमाकं दितं प्रभो आग
ते विक्रमादित्यदेवस्येते स्वयं वरे कल्पके लोकपालस्तत्र
साधर्म्येण रक्षत तस्मात्वा विवर्ततां तौ नः कोऽभौ व्याक्रया
गिरा धीरा भवत भीर्नास्ति राजनाम गुणे नवः इहैव तं
च राजानं मार्गते इह याधना इत्युक्ता तौ च गक्रोदौ दि
व्यौ चिको दितो गतौ पक्षोऽस्मदीयो वृत्तान्तरस्य क्रतेर्मद
नैः श्रयं स पवराजेति देवितान् तस्मिन् बुधम् ततस्ते पाद
पतिता एषास्ति राजकन्यके तस्मै गुणवती चंद्रवती रा
ते समर्पयत् राजा प्यादिप्यवेतालं संदर्शयते प्रनायक

हो.
विषम.
२०

न सार्धमदनसंदर्शसमेतिस्त्रोपियंति सयंचनेन
वेनालेनागतेनततःक्षणात् मयावसहितः प्रायारुत्त
येनेवेदेवसः गच्छताववनेस्माकंरविभक्तमुपागमत्
तत्कालेनववास्माभिरग्रावामुरधनि कुतोमुरजशर
होयंरतिनातनिपुष्टानि वेनालः सोत्रवीदेवकुलं देवा
अविद्यते दिवाकोत्तुहलंतपुनिमित्तंविषयकर्मणा न
त्रैषमुरजधानः संधाप्रेक्षणाकेविभोः इत्युक्तं वांस्वेता
लोराजावाहं वक्तुकात् तत्रागच्छामसंयम्यतुरंगम
विषाम्यत्त अपर्यामार्चितंतत्रात्स्वरत्नमयंमहतं लिं
गतद्वयेवोदयसीपकपीक्षणीयकं अदृत्तत्सुचिरंजत्रा
दिवावृषावरस्त्रिया चतुर्विधेनवादेनगामगांधर्वयोधि
ता प्रेत्यंतेरक्षमस्माभितत्राभ्युयेविचिष्ययत् तंवकुमु
त्रिकासंतर्गतकीलयमाभातः गायनावाहकाद्याश्च
विजस्यपुरुषेभ्योऽपि इत्युक्तेनेनतत्रांतभ्रमेतोवयमेक
तः तदृष्टाविलिप्तेरातिसवेतालोअवीदिदे मायेयमी
दृष्टीरिद्याविषयकर्मकृताक्षया तंतंतेभवेदेतत्संथा
योरुभयोरपि इत्युक्तेनेनतत्रांतभ्रमेतोवयमेकतः स
विशेषामपययामरूपेणांतंभपुत्रिकां रातापितां विलो
कोवतलाचण्यविमोहितः सुन्यस्तदाक्षणीसोपिरंतवो
त्तार्हद्वामभवत् अत्रवीचनपययामिरूपेनानेनवेददं स
जीवांमगतांतमेकिंरात्येकिंचजीवितं पतच्छासकं
नालोवादीत्रैतरासदं कलिंयमेतानामास्तिकलिंया
पिपतेःसुता नांरुष्टावृषकारेणतद्वपचदनेपुनः वध
मानपुत्रीयेनकृतेयसालभंतिका तद्गतोजायिनींतस्या

कालिगात्पतेः प्रभो तामर्थयस्व तत्कल्याणविक्रमेण
दृश्यावा इति वेतालवचनं यथा राजानस्य हृदि ततो
नीत्वा जतं भाविं प्रातः संप्रस्थिता वयं यात श्लोकवदस्यत
लेपशपापपुरुषो भवो होतौ वराजानं उस्थापात्तमतः त
तः कौशुवा किमनन्यस्या विजिज्ञातोक्तयेस्तयो एकोव
क्रिस्ते देवेन स्रुपतां कथयाम्यहं धनधजाभिधानो हमुत्त
यिन्यां चाणिकृतः सोहं हर्म्यतले जातु संसप्तो भार्यया
सह प्रातः प्रबुद्धा पश्यामि यावत्सा तत्र नास्ति मे भार्या
हर्म्ये तच्चान्येषु प्रासादेषु वनादिषु न तस्या विज्ञमन्याह
समेव प्रत्ययस्तथा यदि सा धिस्मितदियं न मन्वाये भुव
मित्यसौ मालामपंतया दत्ता सा वा मन्वा नेव वर्तते तत्र
जानी कुपात्तामीनीना भूत्वा दिनानुकिं इति संविंतयं
विणवत्रा कुं थं विलपं कुं थं अति संतदि योगातिज्वलि
तो हर्मभोजनः बांधवाभ्यासिता किं चित्कता हारोद्य
रः खितः ब्राह्मणं भोजयन्ना संदेवारा रेकतस्थितिः त
जनात्पुपरिष्ठांतं विप्रो भामयमभयमात्त मया विप्रमि
तस्याप्यज्ञानादारा दिना तदा कुतस्तमिति पृष्टु भुक्तो
त्रयसौ मया वाराणसी समीपस्था ग्रामादस्मीति भा
षत महत्याख्यातमदुःखततयवो भूवीत्समान् आत्मा
वसादितो मित्र किमनुयोगिना तया विवसायी हिरः
प्रापमापि प्राप्नोति तत्साखे उविष्ठतव भार्योतामविष्ठा
वः सखासितं कथं सानिष्ठति यस्या दिव्या वने ववुध
ते इत्युक्तवंतमथ मां प्रीत्या भूयो ववीत्यं मेवेन केसरो
न प्रागसंभाव्य समागमो प्रापयुपवतीं भार्या तया चैत

ब्रह्म
विद्यम.

२१

तत्कथाश्रुत्वा ॥ पुरेपादलिपुत्रेभूदनाज्जोवात्सल्य
तत्ता केसराखोदितप्रवाशेषकामदवापरः सभायां
सहृणीशेषपुत्रिप्रोशविदिनोपुद्गान् निर्गत्यदेशान्त्रा
मत्तोस्तोतीयापदेशात्तः क्रमाच्चनर्मदानदातेवेषामो
जातददर्शसः महोत्तमागर्तनेनजन्ययाभाननेपया ह
हावदरासमथादिनेकस्तदिनाग्राणीः संभाष्यकेसरे
हृदःप्राहसप्रणयैरहः तत्रोहमर्थयेकिंचिलीलासा
थंचनत्रव ममरूपकृतिःपूर्णकरोषियस्त्वाचित्त
तत्तश्चत्वाकेसरोवादीरायशकंकेषावेत्त तत्रिष्टि
तेमयाकार्येभवश्यकृतिस्त्वव ततोहृददिनावादीभू
एतपुत्रालिमेसतः सवाग्राणीविश्रुपाणंसत्रुपातोभवा
निव दंतराशेपिटग्राणकृत्वाःवावरलोचनः पृथुदो
वक्रपादः पूर्यकर्णपुत्रश्चसः तारुषास्यकृतेस्तेहृदक
तात्रुपाभिचर्णने ब्राह्मणाद्वत्तद्वत्तत्वात्कल्पकाया
चित्तमया सावश्यमवतीनामपित्रादातं प्रतिशक्त्या त
नानयाभिधातसेसोद्यपाणिगुहस्थेयाः तदर्थमाग
तापचवयंस्तेचमत्सते नसंबंधीसर्तदद्यादारेभोयंम
याभवेत् उपायेयायतावात्रमयालक्षोभवानिह त
रावाप्रतिपत्तिद्वारादिमेवांक्षितंकरु अस्माभिःसममा
गत्यकल्याणोपरीणीय मत्सवायप्रगष्टाद्यवधारत्त
वश्यकः तद्वत्तातत्रयेत्युक्तावंतमादयकेसरे नोभि
सनर्मदातीतापारंभृदादिनेमयो प्राप्यैकंप्रवंशोश
विश्रामत्ताजुगोवदि आकाशपथिवोलादोतावदको
अमाविशत् प्रसर्पतितनोधातेजतोपातेसकेसरेः ३

पस्पृष्टं नो दाही दाह्यसंचो रमुत्थितं भक्तिपिम्परे मे
घत्वं कसेके सट्यास्यसि इत्युक्तं वतं च सदराह संकेस
होभ्यधात् मास्ममां भक्तये स्तावत्रा मुपेष्ठा म्पदं पुनः
आत्मणस्प प्रतिज्ञानं कार्यं निर्वाह्य निश्चितं तच्छ्रुत्वा
कभयित्वा च शपथं सोऽथ राक्षसः ममोक्तं के सटं सोऽपि
तत्तत्ककलं प्रति यथोक्तं नः सविप्रस्तं वरं मंडनं भूषि
ते आदाय के सटं तन्नेः समं न त्वा विप्रस्तं तत्र सति
नेवेदेकं रत्नं दत्तं गृहं च सः प्राविशायत्क सटं तं विविधा
नाद्यनादितं के सटं सतां सम्य उपयेये वरानतां कत्वा
रूपवतीं तत्रापि जायिन्न महाधनाम् ननेद्वीजनश्चात्र
तुलोवीत्यवभूवरो सदा रूपवती प्राप्ता दृष्टान्ता दृष्टी
वरे तस्यासुखोपितं दृष्टान्ता सिरे जातममर्थः विष्ठाद
विस्मया कृतः सत्तासीत् के सटं सदा रात्रौ वशयनीये
तं चिन्ता सत्केयरां मुखं प्रियं रूपवती दृष्टा व्याज संप्रच
कारसा निशीथी सोऽथ समं तं सत्ता निर्गत्य के सट
राक्षसस्यातिकंतं सत्तं पालयितुं यथो स्मापि रूपव
ती सैरमुष्मायानुपलक्षिता सकेतकं च भर्तारमति
पायपनिवृत्ता प्राप्तिं च कसटं तत्र राक्षसः सजगाद तं सा
धुभोयालितं सत्तं महासत्तास्य के सट पुरं पाटलिपु
त्रं नदे मटमुपितान्नया पवित्रितं तदायादियावत्राभ
ह्यपाम्पदं तच्छ्रुत्वा सदसोऽपेत्य रूपममभ्यधादितं मां
त्वादभक्तिने मुष्मिं यत्नो कामे गतिर्भवेत् भिक्षाते ग
तिरित्युक्ते सरसासा सुवाच तं कोमे भिक्षां महासत्ता
स्यतीह विचारति योनदा सति भिक्षां ते पाचितस्तस्य

द्वक.
विषम.

१०५

ति शतधाशरद्वयकेसाक्षसेनचसावधीत तद्विन्न
मेवमेवहिभर्तुभिन्नामिमांमिति अददश्रममाराशु
शीलिधुधोसराक्षसः सावकेसरमादायतचरित्रानि
विस्मिन् आगाह्यवतीवेषमतावदतीयतक्षपा श्चो
भूतेष्वकतादायतज्ञन्यवलकंततः प्रख्यायतर्मदाती
रसंप्राप्तसवधूवरं ततोवधूवपवतीनाममारोप्यसा
नुरां समुखाहृदविप्रोन्मनावमारोहदात्मता के
सदंतुष्टयक्राविसीकल्याभरणादिसः आरोपयच्चत
त्त्वानाविकेःसदसंविदं ततःसमवधूजन्यःपारंती
ताययोहिज नद्येमध्येनदुरेतनाशोर्निनेसकेसदः
तत्राक्षितामरद्योगीनावंतोकेसदं चते अदादिजादात्र
दातावाहृतीर्णामपाययु केसदस्तसनाकोपिनद्या
रुद्रोत्तरंगया द्विष्टोवधोवातशात्याग्रस्तोभूदमि
णतदे तत्रायुधःसंशेषत्वात्ममायास्यविविन्नपत्त
अदोप्रत्युपकारोयंस्तत्तेनहिजेनसे किंवातेनैवना
ख्यातानस्यानिधर्ममूर्खता यूनक्तिभार्ययापुत्रंयरेण
परिणाययत् इतिसेविंजयमावदास्तेतत्रसविद्ध
विचरन्नेवधरेचकातावअस्यायोनिसा तस्याविनिद्र
सुर्येतियामेकलकलेदिवि आत्माददशीसुभंगंरवा
मुसंपुरुसंमरः अलाविरादविकृतंतंविभावसकेसदः
कोभवानितिपुष्टतलतंसोववीत्तमान् त्वंमेवहि
भवीकोवततोवत्याम्यदंतव तच्छ्रुताकेसदस्तसेस
इजातमवर्णयत् ततःसपुरुषोवादीतल्यावस्यादित
दिमे तदितानीसहजाततववाचिसावेष्टुण ॥ अ

स्तिवेवानदीतिरीपुरंरत्नपुराव्या तत्रकंदर्पना
माहमाज्युत्रोश्रीदिनः सोहंश्रीवीतोयार्थेवे
अमवतरत्रदीं तस्याखलिनापतिनोवार्थेवेनरु
तोभवं ह्मनीत्वातयाग्राज्ञेनाहंदिनागमे आयु
वैलात्कस्रुगतेनरुषंडेनिवेशितः शाखावलंबेना
रुहरोधस्यस्यचोतिके माहदेवगृहंश्रुमंतत्राप्र
शमहंसहत् तस्मिंश्रुविश्रुहृष्टातःस्फुरंतीविवने
जसा माहशामंशांतभयोतत्तास्तत्तावित्तितयं भ
गवत्तापरिश्राणंजुरुधंरुपणस्यमे अहमेघदिपुष्पा
कंप्राणोद्यशरांगगतः इतिचित्तप्यनद्योगपरिकि
स्यतत्रमे विप्रामितःशनेमित्रविप्रान्तिवासरोपगा
त आगात्रारास्थिमालाज्योत्स्नाभूतिसिताततःश्र
पिपुश्रुकलापाचरोडीरजिनतापसी तत्कालंतत्र
जानामित्ततोमात्सुगर्णातरात् निर्गत्ययोगिनीग्रामः
परस्परमभाषत अथवक्रपुरंस्माभिःगंतव्यंवक्रमेल
के इहचस्यायलाकेर्तीरस्तास्यग्राहणस्यकः तत्रैषस्या
पितानीत्वायैतस्यसुभंभवेत् अनेष्यामसनयेतंय
षोसंशारणाश्रितः इत्युक्तावेननीत्वासामलंकृत्य
निधायच पुनैकापिगृहेतस्याप्याद्यविप्रस्यतागताः
तत्रपश्यामियावचकन्योदादायसत्तिता विदेलग्न
असंपाप्नोततन्यवलयेपुनः ततोनीनैवमांवेवीमा
नीपालेकतोसतां गृहस्थोत्रसविप्रस्यामपिप्रादाय
याविधिः दिष्टतत्प्यवरप्राप्तेरस्यासमतसोपुना सौ
दयसफलीभूतमित्युक्तोक्तंविद्योभ्यधुः ततःकृतवि

सक.
विषम.

२०६

वाहोव्रतयासुमनसासह सहोपचारसहितः प्रासा-
देसुप्रवानहं श्रुत्वा सिंघाश्रुमेयामेयोगिन्यश्रुकमेल
कात् आगत्यासुपुत्रामाहृतैवोदपतत्रभः यांती
तांतभसातासांमन्याभिमतिदीर्घभिः साकंप्रवृत्तयु
दानांश्रुहस्तादिह्यतः नचतहेमिनगरंयत्रसासुम
नामया परिणीतानजानेवकिमिदानींभविष्यति ह
त्येषाविधिनादत्तायामेशः स्वपरस्परः सासुहृतेव
संप्रजामासाद्यतत्तमागमात् इत्युक्तेतंकंदर्पकंस
दत्तमुवाससः माभैषीन्मंत्राणांदातींयोगिन्यःप्रभवं
तिते श्रुतिमेतादृशीशक्तिकाव्यप्रतिदत्तायतः सदे
वद्यभूमिषाबोविधिष्येयोव्याप्यति श्रुत्योन्यवदत्तारे
वंचनीयभ्यतयोनिशा प्रातस्ततःप्रयातःस्मःतोचती
एतुधीरुभो क्रमाद्धीमपुर्वनामनगरंप्रापत्तुश्रुतो
सहकेसटकंदर्पोवत्तनयासमीपं तत्रतोतत्रदीती
रेकवाकलकलेतदा गत्वादृष्टातस्तस्मैसापूर्वित
ततदृश्यं समुद्रवेलणादिश्वंडंकायमदत्तया मांसा
पिंभिर्मांशुमाणांनानाशसुकरेजनैः पाद्यमानस्यनि
रगादृष्टात्रस्यवांगना साश्रुयजनदृष्टाचसाभीतापि
श्रियत्रं ततस्मादीत्यकंदर्पोरुहोभाषतकेसदं वय
स्यसेयंसमनयामर्दपरिणीतवान् नजानेपुनरेतस्या
वासोमत्स्योदरेकं तत्रसीमिदतिष्ठावोपावह्याकि
भविष्यति तद्यतिकेसदेनोक्तेतत्रावस्थितयोस्तयोः
वाकिमेतदितिसापुष्पाभुत्समनाजनैः ततःकस्मैए
सावादीदंरत्नाकरपुरे जयदत्ताभिधानस्यविप्रहृ-

समोः सता समता इति नाम्नास्मि साहं भवेन केनचि
त् परिणीतानुपेण निशिवास्तुना तदात्र
ववसमायागतः कापिसमेपतिः यत्ताविष्टोपिमन्ति
शानचप्राप्ताकुतोपिसः ततोस्मिपतिता नद्यांतद्विषया
गतिशान्तये निगीर्णानेन मत्स्येन संप्राप्तेदविधेवशात्
इति तावादिनेमेव निर्गत्य जनमथतः आस्मिष्यत्तर
सामीति पुमानेको ब्रवीदितं पक्षोद्विष्टिभवती भारी
नीरुदितामम यत्तस्वामीति द्विधाता सोदयो मातुरस्मि
निपुमानेको ब्रवीदितं पक्षोद्विष्टिभवती भारी नीरुः वि
तामम यत्तस्वामीति द्विधाता सोदयो मातुरस्मि ते तत्
आत्मा सुखमुद्धातु समनस्तमवेद्यसः मातुलं प्रतिभि
जायसा स्वातया दयादयोः संणत्सुका सुवादीर्तत्
काहानिदेशमे आर्यपुत्रविपुजायाश्चनेरन्यातमेग
ति बोध्यमानापि सातस्मात्रिष्टुयानचवालपत्त तस्य
रीतिन विन्नस्तत्कंदर्पस्तमुपाययो तमुपागतमालोक
प्रतिभित्तायधीमती समतापादयोस्तस्यपतिताप्ररु
रोधसा जनेन प्रह्वमानावनेन सामातलेन च अयंसम
मभर्तेति निजगादमनसिनी ततः सर्वेषु दृष्टेषु यत्तस्वा
मीनितायतां सगृहेतं पतिं तं च कंदर्पकेसरावितं तत्र
नोर्वाणितसुसुजांतां सकुंदं भवः उपतारेण महता प्री
त्यापरिचवारसः गतेष्विदः सकंदर्पकेसरो जगदतं अ
भीष्टभार्याप्राप्त्यर्त्तप्राप्तस्तावत्कृतार्थतां तत्सभायोरि
धनागच्छनिर्जन्तपुंरं पुंरं अकृतार्थो गमिष्यामि तस्य
देशमर्दमुनः नीयान्येव भुमर्देहं दिपापिष्याम्यर्दं सवि

शुक.
विषम.
२०५

तच्छ्रुत्वा केसरं यत्तस्मात्मीनं तत्र स्थितो वदत् किं देहाद्
देहं सर्वं सर्वजीवद्विराण्यते कुसमापुथं वदन्त तस्यावश्यं
एव वदन्ते ॥ देवस्वामी त्वधुं चंद्रपुरा खेन गरीहिजः त
स्यातिशया कन्याधुं ब्राह्मणकमललोचना शिष्यश्च
विप्रपुत्रो धुं ब्राह्मणस्य कुसमापुथः स शिष्यः सावतत्क
न्यापीता वास्तां परस्परं एकद्वानि श्रुत्वा दातं पित्रा त्व
स्मै वराय सा कन्या सा वीमुखेनाश्रुतं सा ह कुसमापुथं
तानो मां दातु मन्यसे प्रतिपन्नो भवं श्रुते पूर्वसंकल्प
तो भर्ता तद्युक्ता हरमामितः ततोऽप्यासोपहाराय कृत
संविहृदि निशी आस्थापय देगसरीं भूतं वक्रसुमापु
थः सेवं निर्गत्य वा वृद्धानस्य भूतेन तस्मा नतस्य नि
करं नित्ये नित्ये सीकृतं मयतः हतं नीता च सा तेन रात्रौ
कमललोचनः प्राप्येकं नगरे प्रातः जमाहः स च सा सती
तस्मात्मी कुसमद्वर्ताते प्रापय सि किं न मां तच्छ्रुत्वा स शब्दो
वादी देवि क्वं तां विदेशां श्रुत्वा यं रिणी श्यामि किं ते
न सक्तं ते धुना तच्छ्रुत्वा सा ब्रवीत् प्राप्ता स्तर्हि मे सुरनो प्रिय
तमे वाचन किं सद्यः परिणीतोऽस्य देमम ततस्तं न गरी
घाने स्थापयिते वदन्तिः स विवाहोपकरणं जगामा
नेतसायां तत्तत्पलाय्य गत्वा सा कन्या वेगसरीयुता
मासाकारं कन्यापिशुदस्य पाविशद्दहं तत्रोन्नितज
हं ज्ञातः तस्योसा तन सत्कृता मेमिप्राप्य कुभन्यस्तो उ
द्यादिमुखो ययो गत्वा बोवा वपुः श्रुतं प्रभुं ते कुसमापुथं
अतस्ते वत्स न सीतां कुदिलानो दिवेष्टितं नेवसातिर
गात्रसाहसाया वदन्ते जनेः तत्राये सैरवष्टु होस्तु वेग

मरीचसा देवाकयंविदधुनात्पलायाहमिहागतः त
अवाविमंभन्मीमासीत्सुसमायुधः एकदोषेतिता
विद्याविवाहायव्रजेचसः तस्यापनगगंयत्रास्थिताक
मललोचना तत्रावामितजन्योचंउद्यानेनिकटस्थिते
पंकभ्रमंनेकमललोचनासादृशांतं शशंसमालका
रायतसैसायद्देहास्थिता सोमिगतौऊहज्जितः तत्रा
स्थापतिमानुषत् नत्संभ्रमोयकरणततःसुचिरका
लितः वरवधोस्तयोसद्योविवाहोनिर्वर्तत अथतंया
प्रभृत्यंसनिगुणकुसमायुधः परिणीयापिकमललो
चनाप्राप्तिकारणं द्वितीयामपिकन्योतांयद्विवाहाय
सागतं तभ्योचधुभ्योसहितोरुहःस्वदेशमाययो इ
त्यंभवतिभभ्यानांमाचिंत्योपिसमागमः तत्केसरव
मप्येतमचिरात्प्राप्यसिप्रियां पंचनेनोदितेयतस्वा
मिनानस्युरस्यते कात्पण्यद्वानिकंदर्पसमनःकेसदः
गुहे प्रस्थिताश्चसुदेशंतेततःप्राप्यमहारवीं जतिवे
न्यात्पवित्रागुण्येभातातसंभ्रमात् तेषांसकेसदोग
सुनेकाकीदृशवितःकृमात् प्राप्यकाशापुरीमित्रं
कंदर्पप्राप्तवीरततः तेनसाकंययौतश्चानिजेपाटलि
पुत्रकं पित्राभिनंदितस्तत्रकंचित्कालमुवाचसः अथ
तंयदृश्यवतीविवाहात्प्रभृतिसकं कंदर्पोदंतपर्यंतंमि
त्रोद्वेगंनमत्रमः अत्रोतरेसासुमनाहलिभीतिप्रलापि
ता वनेविवेशानत्रास्याययौवास्तंदिवाकरः दारुण्य
पुत्रहानातदोवेतत्रानिशागमे पौचिजेदावदहनेदेस
तनुमियेषसा नावत्रयोमिनीवक्रंकांदर्पस्यकृपाप

हक.
विषम.

७५

२ योगिनीस्ताविजित्यान्तातत्पायापननंतिजं नत्रसं
स्सत्पकंदर्पस्याविज्ञानादवेत्यव भाग्योतस्यवनेभ्रष्टा
अवेवालात्पुद्गल नत्रभक्तपुरीनीतादिपायन
नत्रसा कंदर्पस्यापित्तगोदेसपत्न्यासदतिष्ठति इति
मंत्रिगतातदनामाश्चास्यवाप्रता योगिनीस्तासुमन
संवीतातत्पुद्गलः गतावीनिशिमातत्रभ्रमेतेसुम
नापुरे उद्यमानंजनेनेहंमुद्रावयविधाविता पसा
नंगवतीभाग्यकंदर्पस्याहिजन्तः पत्न्योकापिगते
कालेकंचित्त्याप्रिवांस्त्रया स्थितासाधीनमप्राण
निराशानिर्गताधुना अग्निप्रवेष्टुःविभ्यांशीमुराभ्या
मवुडुता पतस्त्वैवसुमनास्तद्विनास्यानमाशुमा ग
तानंगवतीमेतामुपेत्यन्यनवारयत् आर्यमासादसं
कषीसदिजीवन्तिनेपतिः इत्युक्तापुलतांकताह्व
नेतुशशंससा अर्योयश्चकंदर्पसंरत्नंयुलीयकं त
नसवेभ्यनेदस्तासत्यविज्ञायतद्वचः अथानंगवतीं
सांवर्यसमनसांवतांसंपूज्यकंदर्पमितागुहेतुषोव्यवे
शायत् तावत्सुमनसःप्राणप्रातृप्रातृलिपुत्रके कं
दर्योनिष्ठतोयुक्ताकेसरस्यपयौतनः केसरोपिगते
तामिरःखीरुपवतींविना गुहादविदितःपिबोप्राण
दुतमितस्तनः कंदर्योपिभ्रमनैवात्रत्यापनगरोकिल
पत्रपवतीतासकेसरःपरिणीतवान् जनकोलाह
लंफलाकिमेतदितिनत्रनं कंदर्पपरिपुष्टंनंप्रमोन
कोववीदितं पसापवतीभर्तृकेसदेनविनायता भ
र्तृकलकलसेनप्राप्यह्वानमवच इत्युक्ताकेसरोदा

[illegible]

इक.
विषम.

७७

ते शोभयवतीः। लाक्षापित्तकेवमेगतः पतत्रयवा
वः श्रुत्वा कमादयमिहागतः इत्युक्तेनैषकैरुपवतीपि
तस्मिन्वती नाल्पार्यपुत्रप्राप्तिमेतद्वर्तिप्रविशाम्यहं भ
तानानविकृताताततिहयंहिदिपश्चिरे पवेवुवाणान
यदातिवेदुतेनपरित्ता तदाउपवतीसावनिर्गताभर्त
मार्गनातस्याभस्यावुभेकत्वेतद्वर्तिविनिर्गते एकाच
भ्यावत्याद्याहेतरागवतीतरा तद्विवाहेसताभ्यांहिदृष्ट
प्राकेसेरापुवा तद्वपत्तचित्ताभ्यांभर्ततेपर्यकल्पत
इत्येलाहलमिदंजनस्यावितितेनसः कंदर्पशुरुषेतोक्तो
ययौतासांचित्तानिकं तत्रदृशत्कलकलंनिवार्योपेति
चदुतं श्रवोचमानिमर्चतीरुपपवेवतीचतां अलेतेसाह
सेनार्येजीवत्येवसकेसदः सद्गतातवामिदमेकंदर्पमा
मेवेदिच इत्यविवांइदविप्रः इमनावाद्यरोहणात् आ
रभ्यकेसरोदंतंकथयामासमेविले ततःसेवादसंज्ञात
प्रत्ययामापित्तर्हं प्रीताउपवतीताभ्यांसावीभ्यांप्रा
विशान्तर कंदर्पापिचतन्निवाप्रीतोपचरितस्तदा ह
रत्तमश्रुतेवतस्योतदनुरोधतः तावत्सकेसरोदेवात्
प्रापत्तपुत्रंभ्रमन् कंदर्पस्यगुहंतत्रतद्दार्प्यत्रतेस्थिते
परिभ्रमंतंतत्रदृष्टांकंदर्पभार्यया दृष्टासमनसादृष्टा
हविरेषुशरादयः शर्यपुत्रसहृत्तायंसंप्राप्तःकेसरोध
ना प्रस्मात्तद्विपुलेतशीघ्रंसेभावातामिति ततोगतं
वैतपुत्राययावत्सकेसदः प्राणीतस्मांसमनसंदृष्टा
दृष्टासुपागतो विष्णोतश्चलाणात्पृष्ठः तस्येवत्येभसंभ्र
मात् आरभ्यकंदर्पगतंसंचवृत्तंममभयान् सत्यतो

दिवसांकाचिदास्तेयावच्चतस्रः खिलहस्तः पुमोला
वदागात्कंदर्पपार्श्वतः यत्र उपवतीनामतस्तत्पुनरि
णीनवान् केसदस्तत्रकंदर्पस्थितोऽपवतीवसा इति
चोवावसपुमोलेवाणोभूतश्चैव कंदर्पसिन्धोसोदाहं
केसरोवर्णीयश्च सः ततः कृतोत्सवोन्मेषुकंदर्पानयना
यसः तत्पिशाचादिणोद्युतं प्रियाप्राप्तेव केसकं केसतो
प्रिययोसाकंलेखद्वारेणानेनसः तद्देशंयत्रसा उपवती
पितृगृहेस्थिता तत्रसंभावयामासमतां उपवतीं विरा
त् सोत्सवंरुतसंतापानोयदश्चातकीमिव कंदर्पेणस
सागम्यपरिणीतेयचनामपि उपवत्यावयस्येदपूर्वोक्ते
प्रेरितस्तया तेवानुरागसंगारवत्योऽपवतीवतां ग्राह
याष्टकंदर्पसंदेशंकेसरोययौ कंदर्पोपि सहतस्तगता
रुतप्रसन्नः संजग्मेसमनोर्नगवतीभ्यांबंधुभिस्तथा
निजनिजदेशगतौतौ उपवतीसुमनसीप्रियप्राप्य के
सदकंदर्पावयभुजानोत्तस्थानुभोगान् । इतिविधुः
श्विधातुविप्रयुक्ताः पुनरपि यानि समागमं प्रियाभिः
अकालितगहनावधीनिःखान्यापि विषमाम्यवतीर्यधी
रसजाः । तस्मिन्नुत्तिष्ठसावेवजवाश्रितंरुतमण्यम
सिसिजानुभार्या कोविददेवस्यगतिंमयेवमृताप्रिभा
यादिगतासजीवा । इत्येवमाख्यायकथामनेनश्रोत
साहित्यानुगतः चसाक्षा भुमंतवंप्रापमिवा मयात्र
सक्रोदमदात्तमहंगजेन्द्रं । उद्दीर्यतेनचगजेनपुनर्निगी
र्णानामेवाचित्रमवयान्सवधूमपश्यन् तंविण्वतापिक
रणं विरहसुनसंदृष्टामयाघसज्जतेरिहदेवपादः । एवं

हृक.
विषम.
७८

तस्योक्तवतोवर्णवत्तस्याष्टविक्रमादित्यः श्राना
यतासराजागजवदभार्योसमर्पयद्भार्य ॥ तौवकि
चित्रसमागम मुदितावत्योत्पकाश्चित्रज्ञानौ श्रीवि
प्रमशीलसंस्तुतिमुखरमुखौदंपतीतदाभूतां ॥ ॥
इतिभट्टश्रीसोमदेवविरचिते कथासवित्सागरे वि
प्रमशीलसंस्तुतिचतुर्थस्तवः ॥ ॥

श्रादितःत्रियो

विंशोच्चरंशतं ॥

ततःसविक्रमादित्योराजातस्यसहागतं वर्णवत्तु
स्यहाष्टमेवंतमेवंपरिपुष्टवान् श्राप्राप्ततापिजीवं
मायाभार्येतिनतत्वा उक्तंकथंनद्यतिनःकथातंभट्टवि
स्तरात् इत्युक्तस्तेनराजासवर्णवत्तुनोसावाव्रवीत् कौ
तुकंयदितदेवश्रुयतांकथयाम्यदः ब्रह्मस्थलाग्रहारा
धनिवासीहितपुत्रकः वेदस्वामीत्यर्हभार्यसदृशा
चारुमेगृहे एकदामयिकायांशं ग्रामेपित्राज्ञयाग
ते तामेकापालितोडादीभार्योभित्तायमागतः तेन
इष्टेवसाजातनरासायंपद्यत ततोमहंभुभिनीत्वान
क्रमारोपितांविरात् प्रजलेत्यांचितायांचग्रामात्राह
मागतं श्रेयोधेयपथाहंमंभुनाकंदनःपुनः गतेमयि
चितोपांतमागात्कापालिकपुमः शुंमस्यत्तत्पवहंगः
एतस्मिन्कारवः भक्तपेदेणसमितिचिनाग्नौदेवते
नसा उदतिष्ठात्तुनामथमदतोगीमदंगना सचादा
यकापालीतांसिद्धाकृष्टानुधावितां प्राद्ववत्तुनांचा
हभनगांसधनुशीरः सचगंगातेप्राप्यगुहंभूमौनिधा
यतत् खदंगमववीदवीदंतस्येकत्यकेउभे पुर्वोप्राप्ते

श्रमिषया नोपभुज्यया विना सेवाय हस्ते प्राप्ते मे प्रति
ज्ञासिद्धिमागता इति ताभ्यां समझायां यावदृशं यतिषु
वनं तावन्न स्यात्वं गंगं गंगयां महत्मादिषु रेकालिषा
लिकाभायां निदीषु न भवस्यं इत्यादिषु च तमं भ्रं
सुखं गंगसिद्धिकं धनराक्षस्यकोरेन दिग्येन निद्रतोम
या पापसिद्धौ कसंतो विदं विनापी वागमः प्राप्तादित
पतंत्येवं प्रागेव पतिता अपि अथादाय सुभायां तां प्रये
हेते च कन्यके गृहमागतवानां मिंगत्वा अयं सुखे भुषु न
अहंसे सुखं ज्ञाते कन्ये तेवदसंमते वाराणस्यां सते प्रावां
दिति भक्तार्थं वाह्यो सिद्धिपुत्रा हते वावां पते ये वा
कपालिना त्वत्सदा सुमुक्ते सपापादस्य दृष्टिने इ
त्युक्तवत्यो चान्येषु नीत्वा वाराणसीं मया अर्पिते ते सर्वं
भूतांतद्भुजं तमवर्णयत् प्रागुक्तं च ततो प्रप्यं इमं भा
या वियोगीने वणिक्पुत्रो ततो नेन मिलितार मिहाग
तः कपालिकगुह्यलहेनां गंगेन रेजितात् तालि
तादपि देहान्मेदयतां वाति सौरभं इत्यं स्तोयितार
प्राप्तामया भर्षेति वादिनं विप्रं ते विवर्णिकपुत्रं सत्का
त्य प्रादिणो ज्ञपः ततो गुणवती चंदवती मदनसंदरी
प्रातायादाय च समं मे लिता च समै निकाः प्रागाच्च
विजसादित्य भूभृद्व्यापिनीं पुरी तस्यो गुणवती चंद
वत्यो च परिणीतवान् संसरन्नयतां विषयकर्मदेवय
हेतुतां संभस्यापुत्रिकं राजासु प्रतीद्वारमादिश
न् कालिगसेना कन्यातां प्राप्ते तौ विरज्यतां यस्या
प्रतिज्ञाते हृष्टा सामया प्रवृत्तं विका इति राता समादिष्ट

हृक.
विषम.

१०५

७०१

दत्तः नीयतदग्रहः प्रादिणो हवसंदेशं तृत्तनाम्नास्ववि
ग्रहे गत्वा कलिंगविषयं दृष्ट्वा तं च यथोचितं कलिंग
सेनराजानं मेवं हनो जगाद सः देवप्रीविक्रमादित्यत्वा
मादिसति भूपते वेत्त्यतं भुवि यद्वत्तं तदा सानुपगच्छ
ति तदा सिकल्या रत्नं च तदस्य भ्यं समर्पय अस्मत्पसा
दाश्च निजं भुंक्ष्वराज्यमकंदकं पतमुत्तामका कलिंग
कुहो राजभ्यभाषत कोनाम विक्रमादित्यः स एवा
ज्ञाददाति नः मार्गं तु पायने कल्यां शर्पी दोदः पति
स्यति पतकालिंगसेनात्स आत्ता हतस्तमभ्यधात
भत्येवमेव मनात्मत कथमोजायसे प्रभो किं सुष्ठु तत्त्वा
ता पागो शालभापतु मिच्छसि इत्युक्ता तत आगत्य
स हतस्तत्र वेदयत् वचः कलिंगसेनोक्तं विक्रमादि
त्यभूभते ततो विषमशूले सौ बुद्धः प्रायादलैः सह
भूतकेतुं भवेतालः कलिंगं तं पतिप्रभुः देत्या मुकत्या
मिति तं कलिंगं बुवती गधिव सेनारवप्रतिखे सिद्धत
देशमापच दृष्ट्वा च तत्र सन्नद्धं रुद्रांतं च नृपाधलैः ३
जास विक्रमादित्यो मनस्येव मर्वितयत् पतस्ततां वि
तातावत्तममनात्पेव निर्वृतिः तत्कथं सुप्ररं हानि
पुत्रमत्र करोमि किं इत्यालोच्य संवेतालो राजा तत
सिद्धिलक्षतः प्राविशद्वाघोसमस्य कलिंगे शास्य
वास किं अरे विषमशीले तविशुत्तसुमिशीतिं प्र
बोधा विप्रतत्र लवेतालः सौ ब्रवीदसन् सवोत्पाय
कलिंगो दोदृष्ट्वा रशीतसाहसं पविताय च राजानं शे
देवेतालसंगतं इरातीं वरागो हंते देवादि प्राक

किं इति विज्ञापयामास भीतस्तत्र राणावतः मया वै
त्प्रभुणा कार्यं तव तद्देहि मे सुतां कालिगसेनामिति तं
राजापि प्रत्यभाषत तथेति प्रतिपेदे च कालिगादिपति
सुतं राजापि वेतालपुत्रः समागाच्छिविरं कृत्वा श्रमे
शुश्रूकालिगेंद्रः स देवि त्वामहात्मिता रात्री विषमशी
लाय विधिवदि भवो ज्ञमं पर्वगाडा न रागेन राजादिह
पणेन च परिणीतामि विधिवदे विनाति निगीषया
इति कार्यदिक स्याहं देवसेनस्य वक्तुः श्रुत्वा वमान
प्रभवं देसखो मनु मनुजं इत्यं विवाहतालं भपुत्रि
कादर्शनादहं विवाहलोकनाच्चैषा राजा मलयवत्
पि पर्वकालिगसेना सा विक्रमादित्यवलभा भद्रप्र
भावमाख्याय ससुपत्नी न तं दयत् स चैवं विक्रमादित्यः
सर्वाभिस्ताभिरनितः तया मलयवत्पात्रनस्यो सा
ज्वाप्य सा स्थितः श्रुत्यैकदा राजपुत्रः कोप्यागादहिराण
पश्चात् क्रुमशस्तमिधानोत्र परिभूतः सगोत्रजैः स
सिंहद्वारमागत्य राजः कार्यदिकव्रतं शिष्टिये राजपु
त्राणामनितः पंचभिः शोतेः द्वादशाक्षमया सेवा विक्र
मादित्यभूयतेः कार्येति प्रतिज्ञं च वार्यमानो पिभूथ
जाः निःशयेन च तस्यात्र निष्ठतः सा नुयायिनः सिंह
द्वारेन पसुतः सैकादशसमाययुः प्राप्ते च द्वादशे वर्षे
तस्य देशांतरास्थिता भार्या विरवियोगार्ता प्रादिहो
होत्पन्निकां वीरवर्गी गते रात्रौ सुषुप्ते रातिश्रुत्वा नि
दीपेता वाचयत्र स्या भार्या सालिलितामिमां संतप्ता
ततरला तव विरहेताय कदिन एव दयायाः निर्वीर्य

हृक.
विषम.

३१९

३१०

विरत्तेनेनेतिः सासामेनतप्रणाः । इतिवाचयतः
तस्मात्सम्मादुकार्पदिकोमुद्रः श्रुत्वासरानधानींसां
गत्वारजाप्यचित्तपत् सीदत्करं वः क्लिष्टोयं वतकार्प
दिकः चिरं श्रमिदुकार्पः पूर्वमिंसादशेन्यजेदसूत
तद्विलंबोतकार्पोस्यमयेत्यालोच्यभूयतिः श्रानाय
यत्कार्पदिकं हामीं प्रेषितं देवसः शासनं लेखयित्वा
चतमेवं सममादिशत् ओंकारपीठमार्गेण भद्रगच्छे
त्रादिशं तत्रासुनाशासनेन ग्रामं भुत्त्वमदपितं ना
ज्जातं खंडवटकं च नानासूतवाप्यासि इत्युक्त्वा पणस
नात्रमेप्रददौ तत्तुभूमिः सोपानावेद्यभन्तेभ्योय
योकार्पदिको निषी कोनिगीसामेमेकेन ग्रामेण व्रीड
यायिता तस्याप्याताप्रभोवर्षेयस्य सतस्रः क्रमाद्वजन
ओंकारपीठतो गता हरेरण्यददर्शसः कीदृतीकन्य
कावह्नीसूतानि सततस्ततः श्रपिजानीयभोर्विरव
इवैवमवेदित पतञ्जनातसूत्रसंस्तत्रजानीमहीव
यं गच्छायेयोजनेषां प्रदशमात्रपुनः पिता सोप्याति
हृत्तिनं हृत्तिविद्यादुमंसजातुनं पवसुक्रः सकन्याभिः
नाभिर्गत्वा ददर्शतं कार्पदेपितरं तासां रासं भीषणा
कृतिं इह ऊचिद्वटकं च ह्रिभदेति तं वचः पृष्टुसो
पितं धैर्यमोहितो राससो वीत किंतु तेन तदिपुरं वि
रसूयं तथापि चेत् यासितसूत्रमार्गेयं पुरतस्नादि
धारातः तत्रवामेन गच्छतं पयावायदवाप्यासि प्रतो
लीतं स्वदकसोपयाकारवद्वारिणीं इत्युक्त्वा रासमाग
ता प्रतोलींतामवाप्यसः विवेकायुक्तं भयदं दिव्यं

यंचनत्पुं सप्रकतिवृत्तं नवराजवेषमप्रविश्य च प्रा
रुहोदसदम्यां प्रमणिकांचननिर्मितं नवराजासनं द
द्यात्मानुपविशेद्य च तावच्चरात्सोभेत्यवेष्टुं हस्त
मभ्यधात् भोमानुषाके मन्त्रव्युपविष्टो ह्यसने त
द्वत्तत्तत्समाश्रितः कार्यदिको वीत् अमत्र प्र
भुर्ग्रंथं कवदाश्च कदेविनः विक्रमादित्यदेवेन विल
द्याश्वासने तमे तस्मिन्नाशसने दृष्ट्वा रात्सलं प्राणाय
मः उवाच राजा तस्मिन् प्रतीक्षारत्नवासि च सर्वत्र वि
क्रमादित्यदेवस्याज्ञादि विदितः इत्यज्ञा प्रकृती सर्वा
नाजहावसरात्सः आययुः मंत्रिणश्चात्र तद्याराज्य
विस्तृतः अपूर्वि च तं रणेन बलेन नगरं च तत् सर्वं प्राण
म्यमानोऽप्रीतः कार्यदिको वसः चक्रैराजोपचारेण
कृत्वा स्वानादिका क्रियः ततः सराजा भूत्वा त्रसविस्म
यमचिंतयत् अहो प्रभावाकोप्येष विक्रमादित्यभूय
तेः गांभीर्यात् तस्माच्चित्रसमूर्वस्य च तत्प्रभो दद्याति यत्
द्रुमासि निबुवं राज्यमपीदृशं इति विब्रेयमाणो वराजो
कुर्वन्नुवाससः तत्सर्वं विक्रमादित्यभुवं राज्यमपीदृ
शं दिनैश्च विक्रमादित्यप्राणं तत्सन्माययो सोल्लका
परिको राजा सैन्यकंपितभूतलः आगतं विक्रमादि
त्यपाराजतमुवाच तं पत्न्याः प्रादित्यलेखाया निःश्यासा
नास्वचारय इत्यज्ञा भूमिपतिना प्रेषितस्तेन सादृतः
सकलशार्किः सार्वभिः साकंदेषामगात्रिजं तत्सार्य
गोत्रं भाष्येनं दायित्वा विरोत्सवं सिद्धे सिताधिक
सोऽयमेने प्राज्यप्रियं परं पर्वसोऽदुतनारिचो विक्रमा

हृक.
विषम.
७॥

दित्यभूमिपः एकदात्रदृष्टौकमूर्धरोमकचंदिजे प
प्रसूतवहेव्रमनेहकस्माद्भवानिति ततःसोमैःसुव
त्रातेपवराजोहिजोव्रीत्त अग्निस्वामीतिविशोभूदेव
पारलिपुत्रके महानिहोत्तरात्तस्यदेवस्वामीत्यहं
सतः मयाचक्षुरतोदेशादिप्रकन्याविवाहिता बाल
त्वात्सावतेवैवस्यापिताभूत्यितरुहे बालेतयोवन
स्यान्तांमानेत्तंशाश्वरंरुहे आरुष्याम्यमहैकेनभक्त्येन
चतवानहं सत्कृतःशुश्रूषेणहंसदायानैकवेदिकां
आधायाम्याधिष्ठानंभार्याप्रायामहंततः अर्थमार्गे
चमायायाश्रवतीर्यवमेवधुः श्रुयानामदेशोननदी
कक्षमगात्किल चिरंतायातियावत्सातावचतदवेत्त
एण सदास्थितंतेतत्रैवभूतिमसि विरुष्टवान् सोपिता
यातियावचतावदास्मिगतःस्वयं तच्चेदिकांस्थापयित्वा
तरेगीरदाणायतां गत्वापश्यामियावत्ससभक्त्येभार्य
यातया भक्तयित्वास्थिप्रोषोमेकतोवक्राउवक्रया वि
त्रिलश्चततोयावद्वक्ष्यामित्तरगींश्रिति तावत्सापित
यातद्वतचेदिभक्ततामिति ततःपलाययानोहंतत्रा
सेनाधनापिमे नेवोभरोमकेशातमंतस्येननिवर्तते
तद्वमेगतिर्देवशतितेवादिनेहिजे अतयाविक्रमादि
त्योगतत्रासंविधयः अतोपिबलान्तिविश्यासासीषु
सादसभूमिषु इतिराज्ञेवदप्यसिंपकोमानोव्रीदि
हं तादृश्यपवद्वर्जोतात्रियोदेवतयाचकिं नशक्तं
त्रमिरयद्वाप्राणस्यानिशर्मणः इहैवास्त्यनिशर्मा
त्याःसोमशर्मसतोहितः बालेतिसावनत्यक्तापिजा

धनवतागृहात् तस्यावयोवनस्यायामानिशर्माण
मृचत् पितरोपुत्रभार्यातांनानयस्यधनाकथं अ
तैवैतदनापुत्र्यापितरोसजराशयः आनिशर्माततः
प्रापादेकाकीशुहिणीप्रति निर्गतस्यगृहात्रस्यद
दिणीभृत्कपिंजला दक्षणावविरोतिस्माशिवामे
कशांसिनी सोमिष्टुवोभ्यनंदंतजीवजेवेत्तुदीर्यत
ग्रहपावसहासास्यश्रुताशकुनदेवता संप्राप्यसा
मुदस्याणंनस्यप्रविविहितः वामाकर्षितलोवामा
शिवाभृत्कारिताशिवः तयोपिचाभ्यनंदत्सजीवजी
वेत्तुदीर्यतत् अचिंतयश्चशकुनादिष्टात्रिदेवताधि
सा अहोर्ध्वायममुभंमुभमित्यभिनंदति तत्कार्यं
जीवयतिपदलोजीवस्यतन्मया इत्यास्याचिंतयन्त्या
वेदेवतायांविशेषासा दक्षप्रहर्षाशिशुरस्यानिशर्मा
निवेशानं आगतोसिकमीकाकीत्यक्तोत्रशिशुरादि
भिः आगतोसिगृहेज्ज्वासेवेषामितिसोवतीत ततः
कृतोचितस्नानभोजनस्यनिशागमे शय्यागृहेतिकं
भार्यातस्योपायात्प्रसाधितः पाणिप्रमाश्रुसप्रस्यत
स्यनिर्गत्यसावादः चौरस्योपपत्तेश्चूलविदस्यायंतकं
ययो आलिङ्गतेचनहेहंदेशेनैस्त्रिनासिका भूतेन
तस्यविषेनपलाभ्यनतेनाभयात् गतावपत्तुसप्रस्यत
स्यनस्याम्यधेनुका भूतेनतस्यविषेनदेवेशावितबंध
वा हाहाभूतःस्तस्येषानिस्कारणमनेनमे किमपु
त्यायदभंराक्तनेनामाविकर्तनं नमुतासजनसस्याप
त्यनोद्येननासिकां दक्षानमातिशर्माणंलगुशधैरता

कुक.
विषम.
१२

इयत् प्रातश्चाविज्ञाप्यन्तपोनदादेशाद्वधायने निर्दो
षभार्योद्गोहीतिवदकेभ्यः समर्पयत् नीनीवथभुवेत्त
मिंसातश्चक्रणदेवता तद्वायानेष्टवृत्तान्तं दर्शनीसम
विनयत् अनिमित्रफलं तावत्प्राप्तेनेनयत्रयं उक्तवां
जीवजीवेतिनेनरत्ताम्यमुं वधात् इत्यालोच्योत्तरित्वा
त्सानिशूलादेवताभ्यधात् निर्दोषपवदकोनवथो
विप्रपुत्रकः शूलस्यचौरदंतगतगत्वापश्यतनामिको
इत्युक्तातद्वधुरात्रिहृत्तान्तं तं जगादसा ततस्तत्पत्न्या
क्षभ्यमुत्तेनवधकैर्दपः वित्तमोवीक्षणातासोचौरदं
तांतरास्थितां वधात्रमार्गेशर्माणं निर्मोच्यविस्तृतदं
ऊर्त्तीतांचनिजग्राह्यतदंभुंश्चाप्यदंश्यत् एवंविधास्त्रि
योरानित्यक्तेनेनमेविणा सराजाविक्रमादित्यतत्रये
त्यनुमोदत ततोववीक्षन्लदेवोधूर्तोराजानिकास्थितः
वसाध्योनमात्येवकिमसाधीमुकासुचित् किंनचूतल
तासंतिसनीपुविषविलिषु तथापिप्रयत्नामेतदनुभूते
मयेवयत् ग्रहंपादलिपुत्रं प्रागगच्छं शाशिनसह माता
नामाविकादेवंतद्वेदग्यादित्त्वया तत्रवापिसरस्येका
दृष्टास्त्रीवसुधाविनीं इदंवावाप्यतेपांथेइत्यहंपारिष्ट
इवान् इहतीरेषुवक्राक्षैर्मतेयवारिणिषट्पदेः अज्जे
सावभ्यतेनात्रयंयावासोमयेतिः यत्तत्रपादंस्वकोजा
प्रत्यक्तेवदयोधिता विलतशुशानासाकंप्राविशंनगा
रांतरं तत्रैकमुमेपात्रस्येपरमात्रेपुरास्थिते बालदृष्ट
गृहद्वारिकुटेनमवदृष्टाणी अहोअबुद्धिवालोयंयोग
नापादति परमात्रेययात्मानंक्षिप्वातिरुदितैः पुनः त

सुतासोत्रादीनामप्रमत्तजननेदसन् सर्वाग्र्यं न जा
नाथरोदनेपुरतस्मिन् बालेदृष्टागृहकारिरुदन्तमवद
सुशी अहोअबुडिबालोयंयोगदन्तनावादिपरमानं
शोनेरेतिसाधुताशीतलेभवत् चतनेभ्याधिकं चान्यत्र
मागच्छतिवत्तयं पतेगुणामेरुदन्तोनाहंमोर्वेनरो
दिमि ग्र्यं ग्राम्यः पुनः सर्वानाभिप्रायः वदन्ति ये इत्यु
क्तेनेन बालेन स्वैदं गृह्य विलज्जितो प्राणावाहं वसाश्च
यमपमत्त्यान्यतो गतो नत्राप्यसत्तरुसंधातासासा
वचायिनीं वरकन्यामप्यपावमूलास्थितपरिच्छदां प्र
यच्छास्मभ्यमस्वाक्षफलानिकतिविष्णुभे इतिवासा
भिरुक्तसाकन्यकैवमभाषत अग्नीयास्वफलासुसा
न्युताकिंशिशुराणिवा तच्छ्रुत्वाश्चर्यनिस्तप्ततांकन्याम
हमब्रुवन् अस्मीमस्तावदस्माभिततो न्यान्यपिसुदंदरि
श्रुतेतददिपद्मोपासष्टास्वफलानिसः भुजानिनी
रजेकृत्यनान्यस्माभिर्भुजानिलैः ततः सपरिवारासा
कन्याप्रदसिन्नाब्रवीत् पतानिपूर्वमुस्मानिदत्रान्यास
फलानिवः तथाचदृष्टाहकाराभवतोपान्यभक्षयन्
गृहीतशीतलान्येनान्यपूरकाराणिवाससि एवमुक्तां
बलेष्वित्यान्यासिपत्साफलानिनः तायादभ्यततः स्या
नाहयं पातः विलज्जितः ततः सहचरानन्योप्राशिनंचार
हमब्रुवं अवश्यं परिणीयेष्टाविदग्धाकन्यकामया अब
सामप्रतीकारः कार्यः काधूर्ततान्यथा एवंमयोक्तेरन्ति
सुनैस्तस्याः सदन्तयितः वयं वेषांतरालक्ष्याग्रगण्यमः प
रेहति नत्रास्मापठतोवेदं यत्तस्वामीत्युपैत्यसः तत्क

हृक.
विषम.

७१३

७१३

माजतकोपुष्टकुतोपूयमितिदिनः वयमायापुरे
स्याणादियादेतोरिहागतः इत्युक्तः सततोस्माभिरा
ब्रौवोवद्विजोन्नमः तर्हीदैववतर्मीसीमेतांवसतमत
गृहे कुरुताचुग्रहंयुयंहरदेशागतायतः अतेत्यवो
वामवयंवहंउर्माभवहवः चतर्मीसावसानेवेदार्थि
तनःप्रदास्यति एवमस्माभिरुक्तः सयत्तस्वामीदिजो
भ्यधात् शर्वोपदृश्यंशकहेतुहास्यामेवनिश्चितं इति
प्रतिश्रुतेनेनतर्हदेवयसास्महे प्रयोक्तःसादिजोस्मा
भिपूर्वमासवतस्ये यामोवयंतत्सर्वोक्तंदेहियत्पार्थ
यामहे किंतयसुक्तचंतंतंमोप्रदश्योवदस्युषो अस्म
न्मृत्वायकन्यासैभवतादीयतामिति तन्नेसविप्रोवा
दुदोयत्तस्वामीविचिंतयत् छिलितोस्मीभिरित्येतत्
कोरोषोपुणावानयं इत्यालोच्यसमेविप्रोयथावत्त
मदात्ततो नक्तंवाहेत्सत्वासुहृतामवदंवधुं कश्चि
ससितान्यामासुलानिशाराणिच तस्युत्प्रातिभि
जायसामोसासितमभ्यधात् एवमेवविरेव्यंतेगाम्या
नागारिकैवेति ततोहमापिवोचंतामाःसुनागरिकंमवि
ग्राम्यास्याम्यहंहरंताविहायप्रतिज्ञया एवंप्रकृतक
रोत्सापिप्रतिज्ञानिश्चितंमया वसुभ्यनायतयस्त्वंततो
जातेनसत्तुना इत्यन्योन्यंप्रतिज्ञानेसाशीतेस्मप्रसंगी
संगुलीयमहंरास्यासमायायंगुलीन्यथात् निगत्यव
मिलितोतेरहंसहवरेस्ततः तस्यादिहृत्त्वैदग्यमा
इत्यपिनीतिनां सापिप्रसताप्रातरपश्यंतीप्रबुद्ध
मां संगुलीयंवपश्यंतीमन्नामांकमर्चिनियत गतला

धनमात्युक्ताप्रतिज्ञानेनपालिता नतःसद्वरान
न्यात्याख्यायकानुतापया मूलदेवेतिनामासिंहशय
नेहशयतेचांगुलीयके नडुवंमूलदेवोऽप्यःत्यातोभूतः
सपवसः सवोदयिण्यावसतीसुद्यातेसततंजनेः नत्र
अशुक्तिभोगत्वाभयासाध्यंसीदितं इतिसंकल्पपि
नरंसेवेकममिथाव्रवीत् गतत्वातपरित्यज्यभर्तामां
सदमेवसः तद्विपुक्ताकथंचादंतिष्णामोदयथासावे
नद्यामितीशंयात्रोपैक्षिप्रामेतांदत्तातनं इत्युक्तात्
मानिष्ठंनमप्यनुज्ञाप्ययत्नतः पितरंमाततःप्रायात्
सधनासपविष्ठादा क्रमेणरात्राकृत्वासामहार्चगणि
कौचितं वेशंविवेशोन्नयितीपुरींलोकैकसंदरी कृत्वा
वपरिचारेणसहकर्तव्यसंविदं सुमंगलेतिमाकाशीं
नामविप्रसत्तात्मनः कामरूपान्महाभागभोग्यानाम्
नासुमंगला आगतागणीकैषेतिभृत्यैराख्याप्यता
अस्मा देवदत्ताभिधानाथतत्रागिगोत्रमा ददावभ्ये
तितयेसंराजादंमंदिरंमृगक तत्रस्थितंभूयमुखेना
दोमित्रंममेशशी तामचवीत्स्वानिहतेभासुर्मृग
तामिति अस्मद्वेत्ततिष्ठःप्रवेशोत्तोत्रकाशुकः न
भाध्यकार्यमस्माकंनानैःपशुतिभैरंभिः इत्युक्तस्तत
मुखेनैवससमंगलयातया तथेत्युक्ताशशीराविमुखे
तत्तंदिरंययौ तत्रसप्रथमंदारेसंप्राप्येवेदितात्मकः
हयपालितजगदेकवसत्त्वामितीवचः स्नातोपीद
धनःस्नादिप्रवेशोनास्तितेन्यथा तस्यवासशशीस्ना
नेतयेत्यंगेवकादतत् नतःसपावदासीभिरभ्यंगोदं

हृक.
विषम.

३५

714

ततोऽपि विस्मयंस्त्रिपितेतावत्प्रथमः प्रद्वेगगतः स्वा
नः प्राप्तेऽप्यसद्वारं हि तोये दारद्वारा उवेत्तातोसित
जावत्प्रसाधनविधिं कुरु तथेत्तुक्तवत्तस्मदास्यता
वत्प्रसाधनं बहुयुक्तवद्वितीयोपि प्रद्वेगः पर्यदीयत त
तीयमप्यसंप्राप्तकत्ताहारं सभक्तभिः जगदेभ्यस्तत्ता
वत्प्रविष्टप्राप्तं ततः बाढमित्युक्तवत्तंतं तदास्यत्ता
वद्विस्तवयन् आसौरेविविधैर्यवत्ततीयः प्रद्वेगगतः
अथवास्युत्तद्वारं वत्तर्थसकथं चन संप्राप्तद्वारपा
लेन तत्रैव निरभत्तत ग्राम्यकासुकनिर्याहिमाव
लीकारमाप्स्यसि कालः किंपश्चिमेयामेगालीकान
वसंगमे एवंतिरक्ततलेन सकालेनैव बुधिणा प्राप्ती
विगलितश्चाप्योयथागतमगावतः इत्यसुमंगलेत्या
त्वात्तथावचितान्नया गालिकावृष्याविप्रसुतया
न्येपिकामुकः तस्मात्कोतकादेव कृत्वा इतगाताग
तं अनेन ज्ञेयं तस्याग्रगण्यं संप्रसादितः तत्र द्वास्यात्
तिहारमनुं ज्ञार्थं ततः तस्यावास्युत्तद्वारं प्राप्ते
मवलंबितः कालवामो विमुक्तश्च द्वागद्वारं प्रविष्ट
तां वेष्यावेष्यापरितानामपश्यं सुप्रियामहं सापुनः
प्रतिभिताय कृत्वा प्रसुदमादिका वेष्यैव धूर्तापर्यंकनि
ष्ठानां सासुपावतन् ततो लोके कसंदर्पासाकं नीतनि
शक्त्या बरावुरागो निर्गतं नाशकं तद्द्वारद्वं सा
वद्वेगतिप्राप्त्या तापयानास्मिमेसदा पावद्विनेः सग
भीधुमेव वाप्यपयोधरा कृत्वा यकृत्तेवंसा विद्व
न्यामप्यमप्ययत गतिमेप्रभुना लेखः प्रद्वितोवाचता

मिति ततश्चाद्वैतमुत्सृज्य लोकेवमवाचयम् श्रीका
मरूपतः श्रीमान्मानसिरोमहीपतिः सुमंगलामादिष्टा
निरूपितास्यत्रचिरं कथं श्रीब्रह्मागम्यतांदितादेशांतर
उत्तरदले मयैववाचितेलेखेसाववीडः खितेवमां यम्
हमयिमामसुकथापरवतीपदं एवंकृतमिष्टप्रया
संसाधारालिपुत्रकं अद्वैततांपरायनेत्यनुरक्तोपिनानु
गां सावपादालिपुत्रम्याः कालेनसुखेवसतं सर्वधर्मा
नश्चकलः सर्वाणिशुभसिद्धत हादृशश्चयसासवा
लोवालवामलान् दाशेभकंचययसंलतयाजातताड
यन् तादितसंचसोवादीदुदलाशेभकोरुषा तंताड
यासिमोयस्यतवनसायनेपिता सातुविदेशभ्राताया
जातसंहियतस्ततः इत्युक्तेनैवैलत्याहताप्रादीत्त
मातरं अंबकोमेपिताउजसवास्तेकथातामिति साय
मातादिजसुतावीद्याणासुवाचतं पितातेपुलदेवा
त्वोमासुजोदयिनीगतः इत्युक्तः मूलतस्तमेसुजोतं
प्राप्तोसमा ततः सखालोवादीत्रांअंबतर्पणपायदे ग
त्वानंपितरंवहाप्रतिज्ञांपूरयामिते इत्युक्तजननीमेवस
वालः प्रापितस्ततः तपोक्तमदभितानापापउजयिनी
मिमो दीव्यंनमदेमीतत्रहृष्टाभिज्ञाननिश्चितं दिंडा
स्यानेतिसर्वासंभूतेनजयतिस्मसः बालतेपिमहाभूतः
सर्वस्यकृतविस्मयः अशुभ्यः सददातिस्मनघृतावाणि
जंथनं रात्रौसपुत्रावागत्यकार्पासनितयोपवि लब्ध
चिनस्यसुप्रमांशयाखिरामपादरत्न ततप्रबुद्धोदृष्टा
द्वैशात्मानंतलसुष्टमं अखंडंसहसाभूवंसलजाहासवि

सूक्त.
विषम.

३५

सम्यः अथाहमापणं देव शनैर्गत्वा परिश्रमन् तमेव
बालं तं खट्वा विक्रीणानं विलोकयन् उपगम्या भुवंतं
चक्रियतीदीयते तथा एषामुलेन खट्वेति ततो बालाव
योत्समा नलभ्यते मौषुलेन खट्वा धूर्तशिरोमणो अष्ट
वीड्यन्तस्त्रोतवर्णिनेन तलभ्यते तच्छ्रुत्वा ह्रमवोचंतं तर्हि
वक्ष्यन्ते तव तन्नतः सत्यमिति तद्बुद्ध्या चेदनुमन्यसे य
दित्सत्यमिति तद्बुद्ध्या स्पष्टयेन मे तत्तत्तज्जानातः
स्याखट्वावप्राप्त्या महं श्रुतेन समये तं भावित्रं शृणु व
चिते पूर्वदुर्भित्यदोषो भूदोषे कस्यापि धूपतेः सवाह
नानां नागानां शीकरांशुमहाभरेः सुकरप्रेयसेष्टेष्ट
यंचक्रेष्टाशेष्टः ततो धान्यसंपन्नैः समृद्धैः समदीपति
र्भित्तिं प्रामया मासप्रज्ञानं जनपूजितः पवंमयोर्ज्ञे
विकसन्तो वादीहालकस्तदा नागानां वाहनमेवास्ते
करप्रेयसेदितिः निष्ठास्वरूपस्य सादृश्यात् ततो
यते तस्यामेवांशुभिधान्यामुत्पन्ने चोक्तिमद्भुतं इत्युक्त्वा
बालधूर्तौ मां विस्मितं सोधवोत्सुनः इदानीमहमाख्यामि
तवापूर्वं किमप्यदः प्रत्युष्यदिविस्तारयत्सत्यमिति त
न्नतः तवेखट्वा ददात्येतास्यास्त्वहामोममान्यथा तथै
त्युक्तेन पाशोयवालधूर्तौ बवीदिदं उदयादिपुत्राधूर्त
पतेकोपीह बालकः अकंपयत्पदभरेनोर्वां मुत्पन्नपव
वः तदैव खट्वा धूर्ता च वके लोकांतरे पदं इत्युक्त्वं तं वा
लंतं तदबुद्धाहमब्रुवम् अलीकमेतन्नास्त्यत्र सत्यताका
प्यहो इति ततः सवालवादी मां जातस्येव न किंदेवः
चक्रेपेचराणां शौतौ अस्तथावामनाहतेः तदैव हादिंग

चवधेतेननार्किपदे विलोकोतज्ञितोस्येवमयादा
 सीकृत्तोसिच अत्रापणानायेतेसर्वेवोसासिरोपणे
 तदहंयत्रगच्छामितत्रगच्छासमंमयं इत्युक्तसोशुदी
 द्वालोधीरोमांषाणिनाभुजे तत्रस्याश्रुतयेवास्यसा
 हंसर्वेयधुर्जनः ततश्चमामवस्यपाणवदंससानु
 गः नयतिस्मांतिकंसातुपुरंपादलिपुत्रकं तन्माता
 चतदानींतदृष्टामामामभाषत आर्यपुत्रमयापेषार
 स्वप्रतिसाधपुरिता आनायतोस्यवस्यभतज्ञातेनैव
 स्तुना इत्युक्तावर्णयत्ताधीद्विजांतसर्वमत्रिधौ ततः
 तांबोधवाःसर्वेसप्रज्ञासाधिनोपितां पुत्रापसृष्टकौ
 लीनामभ्यतेयत्कृतोत्सवः कृतार्थश्चतयाप्रत्यासा
 कंतेनसुकेनच उषिताचिरमत्रादमागामुज्जयिनी
 मिमो एवंसेत्येवदेवेदभन्तभक्ताकुलसिन्धुः नपुनः
 सर्वेष्टासर्वाउदनीएवयोषितः इत्येतांमूलदेवस्यनि
 प्राग्यवदनात्कथां विक्रमादित्यत्पतिस्ततोमर
 दमंत्रिभिः इत्याश्रयाणिआवत्सम्यंसेवश्रुपति
 विनित्यविक्रमादित्यसदीपोबुभुजेमही ॥ इति सं
 योगवियोगैर्निर्दिष्टासाख्यायविषमशौलकथानां
 कण्वमुनिपुनरवदन्नास्मिन्नामदमंभुकाचिरदे । य
 दंभवेत्यचिन्ताचिरदावसमागमाजंतूनां तस्यात्र
 वापिनचिरात्ररवादनदत्रसंगमःप्रिया । अवलंबःस
 धर्तितत्सचिरंभोक्तासिचत्सराजसत भार्यसचिवस
 मेनोविद्याधरवारुचक्रवर्तिपदं । एवंकण्वविगिराल
 व्यभतिःतामिनदरकालोय भार्याविद्याविचरसामा

हृक.
विषम.

३१५

ज्येष्ठकसारदं प्राप्नः । तच्च पथासंश्रामं वरदस्यानु
ग्रहोऽंभो आरावदं तदा विलंबं विनिर्गत एव वो मद्रा मुन
यः । इति नरवाहनदत्तः स्वकथामाख्याय मुनिज
नं विलं गोपालकं च मातुलमद्वयकपाशमेतस्मि
न । नीचावतत्रललदागमवासरांस्ता नामं प्रमातु
स्वींश्रुतपोवनस्यान प्रायात्सदा रसाचिवः सततो
विमानं मारुतविवरचमूषिदितोतरितः । प्राप्यत
एतद्विषयकं स्वनिवासमादिं साम्राज्यभोगसुविनो
युर्वेदमये देव्यासमं मदनमंचुकपास्थितो यत्र
प्रभाप्रभतिभिश्च सकल्पजीवी । इत्येषा शाशिषोऽव
रेणतुर्दिनस्माभक्तुताभ्यर्चना तौत्साहेन हृदकथा
विगदिता कैलासपृष्ठपुरा उत्पन्नैरशुशापतः दितित
लेकात्पायनायाकृती भिन्नादिर्गमिता प्रसिद्धमतुलं
तैपुष्पदंतादिभिः । एवं महदनगतां पंदतियो योवा
श्रुणोत्पादरायैतां सकथां विवर्तितविराजत्तथस्तथा
पः कृती सादियाधरतासवाप्यनियतं लोकं मम प्रा
मुयादित्यस्याश्रुवरेतरागीरिसुताकांतः कथायाद
हो ॥ ॥ ॥ भद्रे ॥ ॥ ॥ भद्रे ॥ ॥ ॥

इति मह्योसीमदेवविरचिते कथासरित्सागरे विष
मशीललेखके पंचमस्तवंगः ५

आदितः चतुर्विंशोऽक्षरं शातं ।

समाप्तश्चायं वि

षमशीललेखकः

समाप्तश्चायं वरकथासंग्रह इति शुभमस्तु

लेखकपादकयोः ॥

हृदंगुरुगिरिंदजा प्रणयमंदरांदोलना सुराकिलक
प्रामत्ते हरसावांशुधेरुद्धनं प्रसापरसयंतिरे विगत
विज्वलवर्धयोः भुवदधानिवैवुर्धो भुविभवप्रसादेनते

नमः श्रीगुरुवरणाकमलेभ्यः ।

श्रीमानवाहनकुलांशुधिपारिजात संग्रामराजशतिभू
मिपतिवर्धुव येनावनीवविविधैर्विजुधोश्रितेनकप्रमीर
मंडमनीयतनेदनत्तं । तस्यात्मजोनमदशेषमहीशमी
लिमार्णवप्रत्ननिकषीकृतेनपादपोदः श्रीमाननेत
शतितरुतितत्कककल्पवृक्षः शौर्यकराशिरुपपद्यतव
कवर्त्तौ । द्वागुसीमनिचयस्यानिकृत्तकंदः क्षिप्रोदरे
नरपतेलुवितिसमृद्धा सेवागतोजितमहादरिवक्रवा
रुकीर्तिप्रवेणपरितोषसिवैत्पराद् । सोत्रविगंता
धिपतेस्तवृजांराजेंद्रविरोवहतिस्मदेवीं तमोपदंशूर्य
वर्त्तौप्रज्ञानाविभातसंस्थामिवविश्ववेद्यां । आम्नायेति
चनानादेशसमुद्भूतविप्रशतसेवैः अधिभिरिवरत्नभ
नैर्भीतिभृतांभुक्तामपिशारणैः । कल्पदुमरिवाव
दमाशोपगतोनेहारिभिरुदरैः देवापविरचितैः क
प्रमीरामंडितामदप्रचरैः । यत्रिर्मितात्मलतोपवद
दितस्ताविस्तीर्णीतीरभुविसोभमुधासितानि व्योमाप
गापरिगतान्तदिमादिशृंगभंगिभजंतिसनरांसरसंदरा
णी । हृत्त्रैरसंख्यामार्णहेमदाग्रद्वारकलाजिनदविणा
पर्वततोसदसैः विस्मभरा... नवतापि... वि
संसदाभरावतीकिलपाविभर्ति । त्वांमंडलैकतिलको
पनलीकलग्नोपस्यातनामृतमयप्राणवांधवोपि वि

ब्रह्म
विष्णु
समाप्ते

३१३

हे विष्णवे दक्षिणेऽपि शिवावतारश्चामी सतः कलशदि
वहति तिस्रोऽंशः । उर्वी भूतो नमयितुं निविलानुद
ग्यात्पातं तमश्च जलधीनमि सप्तधीरः स्रष्टुः सैवेरभि
नवः कलशोद्भवोयः श्रीदर्वदेव इति न प्रवरः सयस्याः
तस्याः सैदेव गिरिजा र्चन होम कर्म नाना विधि प्रधान वे
धिवद्मसमुद्यमायाः शास्त्रेषु नित्या विहित प्रवणश्च
माया देव्याः क्षणं कर्मपि विप्रविनोद देतोः । ~~नाना~~
यास्तमयस्य हृत्कथाया स्मारस्य सज्जनमनो बुधिश्च
गोचरेः सोमेन विप्रवरभूरिगुणाभिराम रामात्मजेन
विहितः खलु सैव होदं । प्रवितततरंगभंगिः कथास
रित्सागरी विरचितोयं सोमेनामलरुचिना हृदया
यंदाय भवतु सत्ता ॥ ॥ ॥ संपूर्णोयं कथास

रित्सागरे संग्रहः ॥ शुभमस्तु नः

जातास्ते कतिनो भुवि प्रतिदिने येष्वां शिवेशाश्च ते भ
क्तिर्भाविता वेतसः स्थितवती संपन्नो मोदमा सार्धं दंति
वशोऽप्यलोचनजलैरर्धाक्षरैर्जल्पतां वाक्पैः शार्वाशिवेति
गद्गदपरं ते स्तुतिर्यत्नमः । गंगातीरकृतोदजस्य निर्य
मत्तामस्य शांतात्मनो नीवारप्रसंतिपवस्य दधनो मेधा
तवेतारवीं दर्भप्रस्तरशायिनः शिवाशिवे न्यक्रंथतः प्र
त्यहं भस्मस्तनकृतः कदासममनो निर्वाणमभ्येष्टाति
पाणीपावनमत्तस्त्रयममलारुद्राक्षमालागले भस्म
रोसभगां शिरस्यपितृशिरिगान्निषेधे जटाः जीर्णवस्त्र
लमे सपोस्तकृतलेवासः प्रयांतस्य ये भूयादाश्च मवांति
नः किमपरं कार्णिकया शांभवी ॥ सं २२ वैश्व ३ शुक्ल

